Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

National and Kapodistrian University of Athens

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΥΤΗ ΕΠΗΡΕΑΣΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γ. Κ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΙΟΣΙΔΟΥ

Α.Μ. 1342201600236

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ…….……σ. 6

ΜΕΡΟΣ Α’ – ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – Η Οικονομική Ιστορία της Κύπρου…….……..……σ. 10

1.1 Πριν το 1974……...…...……..……....σ. 10

1.2 Μετά το 1974 – Το Κυπριακό θαύμα……...……..….....…σ. 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – Η κρίση πριν το 2013……σ. 15

2.1 Τα αίτια……...…….σ. 15

2.2 Οι Κοινωνικοοικονομικές Καταστροφές……..σ. 16

2.3 Ο ρόλος των Τραπεζών…….……σ. 20

2.4 Η Πολιτική Διακυβέρνηση……...……σ. 24

2.5 Η νοοτροπία…….…….σ. 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – Το κούρεμα καταθέσεων και η Κοινωνική κρίση…….σ. 28

3.1 Η προεκλογική και προμνημονιακή περίοδος…….……..σ. 28

3.2 Το κούρεμα καταθέσεων και η επόμενη μέρα…….……σ. 29

3.3 Κυπριακή Λίρα ή Ευρώ……..….σ. 32

3.4 Τα πραγματικά αίτια του κουρέματος καταθέσεων…….……σ. 34

ΜΕΡΟΣ Β’ – ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – Η Κοινωνική και Επαγγελματική κατάσταση των Νέων στα χρόνια της κρίσης…….…….……..σ.39

4.1 Εισαγωγικά……...……..……..……σ. 39

4.2 Η μετάβαση από την κανονικότητα στην κρίση..……...…..…….σ. 40

4.3 Η Ανεργία ..……..……..……..σ. 44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – Η Μετανάστευση και ο Κοινωνικός αποκλεισμός...…….….σ. 48

5.1 Η ιδέα της μετανάστευσης προς αποφυγή κοινωνικού αποκλεισμού……...σ. 48

5.2 Η φθορά της πολιτικής αξιοπιστίας στους νέους……..…..…..σ. 51

5.3 Οι πτωχεύσεις και τα ‘κόκκινα’ Δάνεια…….....……σ. 52

5.4 Η Φτώχεια…….……..…….σ. 56

5.5 Το Σύστημα Υγείας……..……..……..σ. 58

5.6 Συνοπτικά…….……..……..……σ. 59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – Σύνδεση με το παρόν……...……..σ. 63

ΕΠΙΛΟΓΟΣ……...σ. 67

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ…….....σ. 69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως στις μεγάλες πανδημίες οι οποίες κλονίζουν την υπάρχουσα κοινωνική ιδιοσυγκρασία του κάθε τόπου, έτσι και οι κρίσεις οποιασδήποτε μορφής, δεν αφήνουν ανεπηρέαστο το κοινωνικό σύνολο. Οι μεγάλες κρίσεις αποτελούν μία αλυσίδα γεγονότων ή πρακτικών, οι οποίες μεταβάλλουν την κοινωνία σε διάφορους τομείς. Κάθε κράτος αποτελείται από αλληλένδετους άξονες, οι οποίοι λειτουργούν μεμονωμένα αλλά και παράλληλα, αποσκοπώντας και στη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας και την υλοποίηση των προκαθορισμένων στόχων. Έτσι, όταν 'αρρωστήσει' ένας από τους τομείς οι οποίοι πλαισιώνουν το κράτος, το ίδιο βιώνει τη 'νόσο' σε κάθε του τομέα με αποτέλεσμα να 'νοσεί' και το ίδιο. Κάθε πολίτης, κάθε Διοικητική Υπηρεσία, κάθε Υπουργείο επηρεάζεται. Με απλά λόγια, ένα κράτος το οποίο βρέθηκε αντιμέτωπο με μία κρίση, θα διασύρει και τους λοιπούς τομίες που το πλαισιώνουν. Συνακόλουθα, θα διαπιστωθεί, πως σε τέτοιες περιπτώσεις, ο κεντρικός 'ασθενής', επηρεάζοντας και τους συνυφασμένους με αυτόν τομείς, ίσως να δημιουργήσει παράλληλες κρίσεις, εξαρτημένες από την αρχική, αλλά εντελώς διαφορετικού περιεχομένου.

Η ιστορία της Κύπρου μαρτυρεί τις δυσκολίες με τις οποίες βρέθηκε αντιμέτωπη. Η στρατηγική θέση του νησιού, μέχρι και σήμερα την καθιστά ένα διχοτομημένο κράτος. Ο πόθος των Κυπρίων για ανεξαρτησία δεν έσβησε ποτέ. Παρά τις τόσες δοκιμασίες η επιθυμία τους έγινε πραγματικότητα το 1960. Έκτοτε η κυπριακή οικονομία αναπτύχθηκε ραγδαία, με πρακτικές και ιδέες, οι οποίες εκκίνησαν την οικονομική της στρατηγική. Όμως οι ένδοξες εποχές της κυπριακής πραγματικότητας, προδόθηκαν από τον ίδιο το λαό της, καθώς με το πέρασμα του χρόνου, θεώρησε δεδομένα τα ήδη υπάρχοντα. Στη διαδικασία απόκτησης

περισσότερου πλούτου, ο κυπριακός λαός έχασε την ουσία. Και επειδή *αμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα,* οι λανθασμένες αυτές επιλογές καταδίκασαν τη νεολαία της κοινωνίας, να βιώσει τη φτώχεια, την ανεργία, τον κοινωνικό περιορισμό και την απόρριψη.

Στα πλαίσια της παρούσας ερευνητικής εργασίας, έχουν διεξαχθεί έξι ποιοτικές συνεντεύξεις, από τρείς άντρες και τρείς γυναίκες, ηλικίας είκοσι επτά με τριάντα δύο ετών, κάτοχοι τουλάχιστον διπλώματος ή πτυχίου σπουδών. Οι αφηγητές αυτοί αποτελούν άτομα, τα οποία την περίοδο της κρίσης βρέθηκαν αντιμέτωποι με τις δυσκολίες που προξένεψε η κρίση και παρέθεσαν τις μαρτυρίες τους ως τεκμήρια, στα πλαίσια της Προφορικής Ιστορίας. Με τις προαναφερθείσες συνεντεύξεις, επιτυγχάνεται η ενίσχυση της πληροφορίας στη συγκεκριμένη εργασία, καθώς οι αφηγητές που συμμετείχαν στην εν λόγω διαδικασία, αποτελούν πρωτογενή βιβλιογραφία. Η ποιοτική ανάλυση επί του θέματος, στοχεύει στην ανάλυση της παρουσίας ή και απουσίας, συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της οικονομικής κρίσης, από την πραγματικότητα, την οποία βίωσαν οι νέοι. Ωστόσο θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η υποκειμενικότητα που προκύπτει από την ημιδομημένη μορφή των συνεντεύξεων, η οποία σε συνδυασμό με τη δευτερογενή βιβλιογραφία αναπροσδιορίζεται, δίνοντας στην πληροφορία πιο οριοθετημένο, σαφές και τεκμηριωμένο περιεχόμενο.

Η παρούσα ερευνητική εργασία, χωρίζεται σε δύο μέρη. Αρχικά το γενικότερο πλαίσιο της κυπριακής οικονομικής κρίσης, υπό πολιτικοκοινωνικό πρίσμα και έπειτα, το αντίκτυπο αυτής, στους νέους πτυχιούχους και διπλωματούχους. Στο πρώτο μέρος, πρόκειται να εξεταστεί η οικονομική κρίση στο νησί με επίκεντρο την ιστορική, κοινωνική και πολιτική της σκοπιά. Στα εν λόγω κεφάλαια θα αναλυθεί η πολιτική πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι λόγοι και τα αίτια της οικονομικής κρίσης, καθώς και οι λανθασμένες πρακτικές που έφεραν τη χώρα ένα

βήμα πιο κοντά στη κρίση. Επομένως ιδιαίτερη προσοχή θα αποδοθεί στην πορεία των διαπραγματεύσεων της κυπριακής κυβέρνησης με την τρόικα, καθώς και στα αποτελέσματα που το γνωστό ως 'κούρεμα' επέφερε. Ωστόσο θα μελετηθούν και οι πραγματικοί λόγοι, για τους οποίους το νησί αναγκάστηκε να βιώσει το 'κούρεμα' καταθέσεων, χωρίς να ζητήσει αντάλλαγμα. Στο δεύτερο μέρος, βασικό αντικείμενο αποτελεί η κοινωνική και επαγγελματική κατάσταση των νέων πτυχιούχων και διπλωματούχων, οι οποίοι αντιμετώπισαν την απτή όψη στις εναλλαγές των δεικτών, οι οποίοι όριζαν την οικονομική κρίση στους διάφορους τομείς της. Επιπλέον θα αναλυθούν τα ιδιαίτερα προβλήματα που εμφανίστηκαν στις ζωές των νέων διαμέσου της διαφορετικής πραγματικότητας στην οποία βρέθηκαν αντιμέτωποι και την οποία δεν είχαν προβλέψει. Εν τέλει θα γίνει μία νύξη για την εξέλιξη της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης εν έτει 2020, τα νέα προβλήματα με τα οποία βρέθηκε αντιμέτωπη η κυπριακή πραγματικότητα, καθώς και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία.

ΜΕΡΟΣ Α' – ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – Η Οικονομική Ιστορία της Κύπρου

1.1 Πριν το 1974

Το νησί της Κύπρου αποτελεί ένα δελεαστικό προορισμό ανά τους αιώνες. Από την περίοδο της αρχαιότητας, η ιδέα μίας στρατιωτικής βάσης με πρόσβαση σε τρείς ηπείρους, δεν περνούσε απαρατήρητη από ξένους κατακτητές. Διανύοντας τις ιστορικές περιόδους, παρατηρείται πως η Κύπρος ήταν περιζήτητη από τη Βυζαντινή εποχή, το Μεσαίωνα μέχρι και στη Νεωτερική περίοδο. Μερικοί από τους μακροβιότερους κατακτητές, ήταν οι Οθωμανοί, οι οποίοι είχαν υπό την κυριαρχία τους το νησί, για περίπου τριακόσια χρόνια. Έπειτα οι Βρετανοί, μία εκ των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, δεν μπορούσε να αφήσει εκτός της αυτοκρατορίας της ένα τόσο χρήσιμο στρατηγικά νησί όπως η Κύπρος. Το βασικό κίνητρο για τη διεκδίκηση του νησιού, ήταν ο περιορισμός της ρωσικής επιρροής στη Μεσόγειο.[1] Η βρετανική διοίκηση ξεκίνησε το 1878, υπό τη μορφή 'ενοικίασης' του νησιού από τους Τούρκους κατακτητές. Ο μεγαλύτερος πόθος των κυπρίων ήταν η ένωση με τη 'μητέρα' Ελλάδα, γεγονός το οποίο αν και δεν επιτεύχθηκε εν τέλει, ήταν για ένα διάστημα κεντρικό θέμα διαπραγματεύσεων.

Η Ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας, ανακηρύχθηκε την πρώτη Απριλίου του έτους 1960, διαμέσου τριών συνθηκών: τη Συνθήκη Εγγυήσεως, τη Συνθήκη Συμμαχίας και τη Συνθήκη Εγκαθιδρύσεως και καθιστούσε τη Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία από κοινού υπεύθυνες για την ανεξαρτησία, κυριαρχία και ασφάλεια της Κύπρου.[2] Ωστόσο, οι Συνθήκες στο περιεχόμενό τους

1. Mallinson W., *Κύπρος Ιστορική Επισκόπιση*, Εκδόσεις Theopress, 2011, σ. 19.
2. Στο ίδιο, σ. 24.

δεν ήταν ιδιαίτερα αξιοκρατικές. Αποτέλεσμα αυτού, οι δύο πληθυσμιακές ομάδες του νησιού, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι και αντιστοίχως οι δύο εκ των τριών εγγυητριών δυνάμεων, Ελλάδα και Τουρκία, στην πορεία να αντιλαμβάνονται πως ο συμβιβασμός ήταν αδύνατος. Ακολούθησαν δύο εκτεταμένες κρίσεις στο νησί, η μία κατά το έτος 1963 και η επόμενη το 1967, με έντονες απειλές από την πλευρά της Τουρκίας για εισβολή, ως αντίδραση για τις απαιτήσεις της Ελληνοκυπριακής πλευράς προς τα δικαιώματα που διεκδικούσε. Κατά το έτος 1967 σημειώθηκαν εκτεταμένες συγκρούσεις, οι οποίες οδήγησαν στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις του 1968 – 1974, υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες εν τέλει διακόπηκαν οριστικά έπειτα από τα γεγονότα του Ιουλίου του 1974.[3]

Λαμβάνοντας χώρα το Πραξικόπημα στις 15 Ιουλίου του 1974, ταυτόχρονα με την άρνηση της Βρετανίας να τηρήσει τις υποχρεώσεις της σύμφωνα με τη Συνθήκη Εγγυήσεων, δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την Εισβολή της Τουρκίας στο νησί, πέντε μέρες αργότερα.[4] Αποτελέσματα της παράνομης εισβολής, εκτός από την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη στρατιωτική κατοχή και το μαζικό εποικισμό ήταν και η βίαιη διαίρεση του νησιού, η πολιτιστική καταστροφή και ο σφετερισμός περιουσιών.[5] Μαζί με το 37% του βόρειου τμήματος του νησιού, το οποίο καταλήφθηκε από την Τουρκία, χάθηκαν και οι βιομηχανικοί, γεωργικοί και τουριστικοί πόροι του νησιού, καθώς αυτοί βρίσκονταν εξ ολοκλήρου στο μέρος το οποίο είχε καταληφθεί. Οι συνέπειες για τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό της Κύπρου, όπως ήταν αναπόφευκτο, ήταν καταστροφικές για την οικονομία του ελεύθερου μέρους του νησιού. Χάθηκαν το

3. Mallinson W., *Κύπρος Ιστορική Επισκόπιση*, Εκδόσεις Theopress, 2011, σ. 29.
4. Στο ίδιο, 2011, σ. 30.
5. Κυπριακή Δημοκρατία, *Κύπρος ακόμα υπό κατοχή ακόμα διαιρεμένη 1974 – 2015*, Εκδόσεις Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, 2015, σ. 2.

65% της καλλιεργήσιμης έκτασης, το 70% του ορυκτού πλούτου, το 70% της βιομηχανίας και το 80% των τουριστικών εγκαταστάσεων, με αποτέλεσμα το έδαφος το οποίο απέμεινε, να μην μπορεί να συντηρήσει τον όγκο του πληθυσμού που επιβίωσε και συσσωρεύθηκε στην ελεύθερη πλέον Κύπρο.[6]

1.2 Μετά το 1974 – Το Κυπριακό θαύμα

Η οικονομία μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960, ήταν ένας εκ των τομέων που αναπτυσσόταν ανέλπιστα θετικά. Από το 1960, διανοούμενοι ελληνοκύπριοι δικηγόροι και λογιστές, έδωσαν, εν αγνοία των μελλοντικών εξελίξεων, τη λύση στο δυσεπίλυτο πρόβλημα που είχε προκύψει, κατά τη διοίκηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η πρότασή σχεδίου, είχε ως αντικείμενο την ψήφιση νόμων, οι οποίοι θα διαμόρφωναν την οικονομία του νησιού, σε επιχειρηματικό κέντρο. Το μέσο για αυτό το εγχείρημα, ήταν η δημιουργία υπηρεσιών. Τα γενναιόδωρα φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις, εξαγωγές, αποταμιεύσεις και οι ευνοϊκοί όροι για δανειοληψία[7], αποτέλεσαν και τη 'πρόσκληση' εταιριών μέσω δελεαστικών προϋποθέσεων και συνθηκών για να εδράσουν τα κεφαλαιακά τμήματά τους στο νησί.[8] Το οικονομικό αυτό σχέδιο, είχε ως σκοπό να επιδώσει πρωτεύοντα ρόλο στον ιδιωτικό τομέα, έχοντας βλέψεις πάντα στην αναζωογόνηση της οικονομίας.

Την περίοδο 1961 με 1973, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, είχε αύξηση 7,4% ανά έτος.[9] Κατά τη δεκαετία του ογδόντα, με το καθεστώς των υπεράκτιων εταιρειών (Offshore Companies), η κυπριακή οικονομία διαδέχθηκε μια διεθνής

6. Ιστότοπος, Youtube, Γ.Βαληνάκης, *Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.
7. Αντωνίου Α., *Το οικονομικό θαύμα του 1974*, Άρθρο εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», 2019.
8. Ιστότοπος, Youtube, Γ.Βαληνάκης, *Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.
9. Αντωνίου Α., *Το οικονομικό θαύμα του 1974*, Άρθρο εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», 2019.

χρηματοπιστωτική και εμπορική μορφή, με επιπλέον ανάπτυξη στην τουριστική οικονομία. Τα φορολογικά πλεονεκτήματα τα οποία παρείχε το νησί, φάνηκαν ικανά για τη προσέλκυση διακοσίων τριάντα χιλιάδων ξένων επιχειρήσεων. Σημαντική ήταν και η συμβολή της Δημοσιονομικής και πιστωτικής πολιτικής του Δημοσίου, καθώς εκτός από τη δημιουργία προσφυγικών καταυλισμών, έλαβαν χώρα αναδιαμορφώσεις δρόμων, λιμανιών, νοσοκομείων, σχολείων, αεροδρομίων και νέων βιομηχανικών ζωνών. Ωστόσο και η παραγωγή είχε την τύχη να εκτοξευθεί κατακόρυφα, με κύριο αντικείμενο τις εξαγωγές προς Αραβικές χώρες, οι οποίες είχαν μεγάλη ζήτηση.[10]

Το σχέδιο αυτό βρήκε ανταπόκριση καθώς δεν άργησαν να εγκατασταθούν οι πρώτες ναυτιλιακές εταιρείες στη Κύπρο. Μία από αυτές, η οποία αναγνώρισε τα οφέλη που θα επικαρπωνόταν, ήταν η Lavar Shipping Company. Ιδρύθηκε το 1965 και συνέβαλε στην εξέλιξη της ναυτιλίας της Κύπρου και την ίδρυση του νησιού ως ναυτικό κόμβο της παγκόσμιας οικονομίας.[11] Δεδομένο αποτελούσε, πως οι σχέσεις με τη Ρωσία ήταν καλές από το 1960, λόγω της φιλορωσικής πολιτικής του Αρχιεπισκόπου Μακάριου. Επομένως, ευνοϊκός παράγοντας για το κυπριακό αυτό εγχείρημα, αποτέλεσε και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, χάρη στην οποία, μεγάλος αριθμός ρωσικών κεφαλαίων μεταφέρθηκαν στο νησί.[12] Ωστόσο, η επακόλουθη ένταξη του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, αποτέλεσε μία ακόμη ώθηση προς την επενδυτική αγορά της Κύπρου. Ειδικότερα μετά το 2008 και την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη, οι κεφαλαιούχοι οι οποίοι προέρχονταν από κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είχαν κανένα απολύτως ανασταλτικό λόγο, να απορρίψουν το νησί, για έδρα των επιχειρήσεών τους.

---

10 Αντωνίου Α., *Το οικονομικό θαύμα του 1974*, Άρθρο εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», 2019.
11 Ιστότοπος, https://www.lavarshipping.com/who-we-are/.
12 Ιστότοπος, Youtube, *Γ.Βαληνάκης - Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.

Η οικονομική αυτή άνοδος της Κυπριακής οικονομίας, ονομάστηκε από πολλούς ως 'το Κυπριακό οικονομικό θαύμα'. Δεν είναι τυχαίο πως τριάντα χρόνια μετά την ανεξαρτησία του κράτους και έπειτα από το εφιαλτικό πλήγμα που υπέστη ο κυπριακός λαός, καταψήφισε με διαφορά πολλών ποσοστιαίων μονάδων, το σχέδιο ΑΝΑΝ, ένα σχέδιο που θα έλυνε το Κυπριακό πρόβλημα.[13] Η αρνητική απάντηση του κυπριακού λαού, δήλωνε περήφανα την ασφάλεια που ένιωθαν οι κύπριοι πολίτες στο νεοσύστατο κράτος, το οποίο στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας του είχε υποστεί βαθύτατα πλήγματα.

13. Ιστότοπος, Youtube*, Γ.Βαληνάκης - Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – Η κρίση πριν το 2013

2.1 Τα αίτια

Το διαχρονικό ερώτημα του Χαρίλαου Τρικούπη, «Αηδιάζοντες και αγανακτούντες και βλέποντες τη γενικήν κατάπτωσιν των πολιτευομένων ερωτώμεν αυτούς, μη τυχόν αληθώς πταίει το Έθνος;»[14], γίνεται όλο και πιο επίκαιρο με το πέρασμα του χρόνου. Τα ερωτήματα που προκύπτουν δημιουργούν με τη σειρά τους νέα: *Πώς δεν αντιληφθήκαμε τα σημάδια; Ποιοι ευθύνονται γι' αυτήν την κατάσταση;* Για του λόγου το αληθές, οι αναφορές για κατάχρηση εξουσίας, διακρίνονται ακόμα και από τους ίδιους τους κατέχοντες. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος, ο Μάριος Μαυρίδης, Βουλευτής του ΔΗ.ΣΥ και ο Άνδρος Κυπριανού, Γενικός Γραμματέας του ΑΚΕΛ, συμφωνούν στο γεγονός, πως οι κατέχοντες ισχυρή εξουσία, εκμεταλλεύονται την ισχύ τους για ίδιον συμφέρον.[15] Η πληθώρα των βιβλιογραφικών πηγών, αποδίδει την ευθύνη του οικονομικού προβλήματος στην πολιτική ηγεσία.

Η κυπριακή οικονομία αντιμετώπιζε γενικότερα προβλήματα στο σύνολό της. Αρχικά το μέγεθος των τραπεζών, το οποίο ήταν οκτώ φορές μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της χώρας,[16] δημιούργησε τραπεζικά σφάλματα, αφενός με αφερέγγυους δανειολήπτες χωρίς επαρκείς εγγυήσεις για ενέχυρα και αφετέρου, την έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, με το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων να προκαλεί ζημιές μεγαλύτερες των τριών δισεκατομμυρίων ευρώ. Οι δύο μεγαλύτερες τράπεζες της Κύπρου οι οποίες πλήγηκαν περισσότερο,

---

14. Τρικούπης Χ., Άρθρο *Τις Πταίει,* Εφημερίδα Καιροί, 1874.
15. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 13.
16. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.

δημιούργησαν τον αυξημένο κίνδυνο για έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη, καθιστώντας ανίκανο το κράτος να στηρίξει ουσιαστικά τις τράπεζές του.[17] Οι τράπεζες, προσπαθώντας να τονώσουν τις κεφαλαιακές τους βάσεις και να μειώσουν το μέγεθος του ενεργητικού τους, διαπίστωσαν χάσμα μεταξύ κεφαλαίου και δανείων, γεγονός που μετέφερε την οικονομική κρίση των δεικτών στην πραγματική οικονομία, με παράγωγα, τη συρρίκνωση της δραστηριότητας νοικοκυριών και επιχειρήσεων, την αύξηση της ανεργίας, τη μείωση της παραγωγής και των εισοδημάτων. Με λίγα λόγια την επιμήκυνση της ύφεσης.[18]

2.2 Οι Κοινωνικοοικονομικές Καταστροφές

Ο Γιώργος Βασιλείου, πρώην Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, το καλοκαίρι του 2011, δημοσιοποίησε τη μελέτη του «Η εξέλιξη του μεγέθους και κόστους λειτουργίας του Δημόσιου Τομέα, επιπτώσεις πάνω στην οικονομία και η ανάγκη λήψης μέτρων».[19] Στην εν λόγω μελέτη, γίνετε διακριτή η ραγδαία αύξηση των εργαζομένων του δημοσίου, των συντάξεων, των φιλοδωρημάτων και της συνεισφοράς της κυβέρνησης στις κοινωνικές ασφαλίσεις, με αποτέλεσμα οι κρατικές δαπάνες να φτάνουν στο ύψος των 2,54 δις ευρώ ετησίως και με άλλα λόγια, το 14,5% του Ακαθόριστου Εγχώριου Προϊόντος. Η μελέτη του κύριου Βασιλείου, έγινε γνωστή λόγω των εισηγήσεών του. Προβλέποντας την κρίση, σύστησε οκτώ μέτρα: *την κατάργηση υφιστάμενων κενών θέσεων, το πάγωμα για δύο χρόνια σε προσλήψεις δημοσίου, με εξαίρεση τους γιατρούς και τους νοσηλευτές,*

---

17. Ρεπούσης Σ., *Τα προβλήματα που οδήγησαν την κυπριακή οικονομία σε κρίση*, Εφημερίδα 'Ναυτεμπορική', 2018.
18. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
19. *Εισήγηση νέων μέτρων για την Κυπριακή Οικονομία*, Ηλεκτρονική εφημερίδα Πρώτο Θέμα, 2011.

το πάγωμα στις ετήσιες προσαυξήσεις για δύο χρόνια, την εφαρμογή της εναλλαξιμότητας στη δημόσια υπηρεσία, την πρόσληψη νέων δημοσίων υπαλλήλων με χαμηλότερες μισθολογικές κλίμακες, τη συνεισφορά των δημοσίων υπαλλήλων στα ταμεία συντάξεων, την εφαρμογή συνταξιοδότησης στα εξήντα πέντε έτη και τη στόχευση στις κοινωνικές παροχές.[20]

Η παγκόσμια οικονομική κρίση, είχε ως εναρκτήριο γεγονός τη κήρυξη πτώχευσης της αμερικανικής επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, η οποία οδήγησε το διεθνές εμπόριο και την παραγωγή σε σταδιακή κατάρρευση.[21] Απότοκο του γεγονότος αυτού, ήταν ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, για πρώτη φορά μεταπολεμικά, να λάβει αρνητικό πρόσημο και ταυτόχρονα, να μεταφέρει την κρίση στην πραγματική οικονομία.[22] Ωστόσο, στην κυπριακή οικονομία τα σημάδια της επερχόμενης ύφεσης παραλήφθηκαν εντελώς, με αποτέλεσμα να απορριφθούν ή ορθότερα να μην ληφθούν σοβαρά υπόψη, επενδυτικές ευκαιρίες που προσφέρθηκαν από ξένους επιχειρηματίες στο νησί.

Τον Νοέμβριο του 2008, ξεκίνησαν συνομιλίες μεταξύ Κατάρ – Κύπρου, για την υλοποίηση πολυεπιχειρηματικής επένδυσης του Κατάρ στο κέντρο της Λευκωσίας. Όμως οι λανθασμένοι χειρισμοί της κυπριακής Κυβέρνησης, καταδίκασαν το εγχείρημα σε ναυάγιο. Στο τέλος του έτους 2011, ο αμερικανικής καταγωγής μεγιστάνας τουριστικών θέρετρων και καζίνο, Σέλτον Άντελσον, επισκέφθηκε την Κύπρο για επενδυτικούς σκοπούς. Η πρότασή του απορρίφθηκε αμέσως και οριστικά από τον Πρόεδρο Χριστόφια, καθώς το επενδυτικό αυτό σχέδιο, περιελάβανε τη δημιουργία καζίνο. Λίγο αργότερα, το Μάρτιο του 2012,

---

20. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 73-74.
21. Μπαλφουσία Π., Διπλωματική Εργασία, *Η κατάρρευση της Lehman Brothers*, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2013.
22. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.

ο ιδιοκτήτης και πρόεδρος της πολυεθνικής εταιρείας Triple – 5, κύριος Ναντέρ Γκερμεζιάν, συναντήθηκε με τον Υπουργό Οικονομικών κύριο Κίκη Καζαμία, για την εφαρμογή μιας πολυεπίπεδης συνεργασίας μέσω επενδύσεων, για τη βοήθεια της κυπριακής οικονομίας. Οι επενδύσεις αυτές, αφορούσαν τον τουρισμό, τις Κυπριακές Αερογραμμές και την εξόρυξη φυσικού αερίου. Καταληκτικά αυτή η επένδυση δεν τελεσφόρησε, λόγω της μη ικανοποιητικής αξιολόγησης που έλαβαν οι δομές καθώς σταδιακά κατέρρεαν. Άλλη μία παρόμοια περίπτωση, αποτέλεσε η κινέζικη επένδυση στο παλιό αεροδρόμιο Λάρνακας, κατά την οποία κινέζοι επενδυτές επρόκειτο να μετατρέψουν το παλιό αεροδρόμιο, σε εκθεσιακό χώρο. Μεταξύ άλλων βρέθηκε νομικό κόλλημα, δια του οποίου κατέστη αδύνατη η υλοποίηση του εν λόγω σχεδίου.[23] Με τους λανθάνοντες κυβερνητικούς χειρισμούς, η Κύπρος έχασε πολύτιμες για την οικονομία επενδύσεις και βρέθηκε σε ακόμα πιο μειονεκτική θέση.

Ολέθρια καταστροφή για την οικονομία αποτελεί η έκρηξη του ηλεκτροπαραγωγικού σταθμού του Βασιλικού στις 11 Ιουλίου του 2011.[24] Πιο συγκεκριμένα, στον ηλεκτροπαραγωγικό σταθμό που βρίσκεται κοντά στη ναυτική βάση της Εθνικής Φρουράς «Ευάγγελος Φλωράκης», είχαν τοποθετηθεί εκατό τριάντα εμπορευματοκιβώτια που περιείχαν οπλισμό και πυρίτιδα, τα οποία είχαν κατασχεθεί το 2009 από ρωσικό πλοίο.[25] Το κόστος της έκρηξης, εκτός από τους δεκατρείς νεκρούς και τους δεκάδες τραυματίες, δεν έπαυε να ήταν και υλικό. Οι ζημίες στην ηλεκτροπαραγωγική μονάδα, υπολογίστηκαν στα επτακόσια εκατομμύρια ευρώ, μη περιλαμβανομένου του κόστος ανακατασκευής, το οποίο

---

23. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 61-65.
24. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
25. *Πολύνεκρη έκρηξη σε ναυτική βάση – Καταστροφή Ηλεκτροπαραγωγικού Σταθμού,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Energypreess, 2011.

έπειτα εκτιμήθηκε στα τριακόσια με τετρακόσια εκατομμύρια ευρώ, με τις ασφαλιστικές εταιρείες να αναλαμβάνουν το κόστος μόνο των εκατό τριάντα δύο εκατομμυρίων ευρώ.[26] Ως επακόλουθο, η μεγάλη οικονομική καταστροφή οδήγησε τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης να μειώσουν την ικανότητα της χώρας σε δανεισμό, καθώς όπως φάνηκε στη συνέχεια το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε κατά 2,4% ετησίως, χωρίς να περιληφθεί η απώλεια κεφαλαίου της Α.Η.Κ.[27] [28]

Οι κρατικές επιχειρήσεις δεν έμειναν αμέτοχες στην επιδείνωση της οικονομίας. Ηχηρό παράδειγμα συνιστά η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ), με τους υπαλλήλους της να λαμβάνουν υψηλά κονδύλια, τα οποία συνυπολογίζονται στο λειτουργικό κόστος της Αρχής και τα έξοδα αυτά να καταλήγουν στα λειτουργικά έξοδα και στη συνέχεια, ως χρεώσεις στους καταναλωτές. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο, πως η Κύπρος στον Ενημερωτικό Πίνακα Χρεώσεων Ηλεκτρικού Ρεύματος της Ευρώπης έρχεται πρώτη σε τιμή με 0,2800 ευρώ ανά κιλοβατώρα, 0,02048 ευρώ πάνω από την επόμενη σε τιμή χώρα, τη Δανία.[29] Ωστόσο, το λιθαράκι της έβαλε και η Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (Α.ΤΗ.Κ.), ή αλλιώς Cyta, καθώς το 2014 ανήλθαν στη δημοσιότητα λεπτομέρειες που αφορούσαν τη μισθοδοσία των υπαλλήλων, η οποία ξεκινούσε από δεκατέσσερεις χιλιάδες ευρώ ετησίως μέχρι ενενήντα έξι χιλιάδες ευρώ ετησίως.[30] Ζημιογόνοι κρατικοί οργανισμοί, όπως οι Κυπριακές Αερογραμμές, το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ), οι Δημόσιες Οδικές Μεταφορές και η διαχείριση κρατικής περιουσίας Τροόδους, επιβάρυναν βραχυπρόθεσμα την κρατική οικονομία, καθώς και

---

26. *Μαρί: 8 χρόνια μετά την έκρηξη*, Ηλεκτρονική εφημερίδα News247, 2019.
27. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
28. Πασιδιαρής Π., Πασιουρτίδου Μ. και Ζαχαριάδης Θ., *Έκρηξη στο Μαρί: Κόστος και Συμπεράσματα Πολιτικής*, Εκδόσεις Κέντρου Οικονομικών Ερευνών Πανεπιστημίου Κύπρου, 2011.
29. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 77-78.
30. Στο ίδιο, σ. 81.

λανθασμένες κρατικές σπατάλες, όπως τα ενοίκια, δεν άφηναν πολλά περιθώρια για την επιβίωση της οικονομίας.[31]

Οι κοινωνικοοικονομικές ανισορροπίες, άρχισαν να γίνονται αισθητές στην Κύπρο κατά το τέλος του 2009, κυρίως στη μεσαία τάξη. Δεν ήταν ακόμη σίγουρο εάν επρόκειτο για μία ψευδαίσθηση ή αν ήταν σημάδι μίας επικείμενης οικονομικής καταστροφής του κράτους. Η αλήθεια ήταν, πως τα εργαλεία της οικονομίας έκρουαν το κώδωνα του κινδύνου από τα τέλη του 2007, όμως όπως φάνηκε κανένας δεν θορυβήθηκε, ή για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, οι αρμόδιοι επέλεξαν να τα παραβλέψουν. Σε αντίφαση, ενώ η παραγωγή στην Κύπρο βρισκόταν στο απόγειό της, με ρυθμό ανάπτυξης 5,1% το 2007, από την επόμενη κιόλας χρονιά, ο ρυθμός ανάπτυξης έλαβε φθίνουσα πορεία.[32] Όσον αφορά το δείκτη της ανεργίας, από το 2012 έδωσε τα απτά του αποτελέσματα, με το ποσοστό να ξεπερνάει το 12%.[33] Σκανδαλώδης καθιστά την παρουσία του, το Δημόσιο χρέος του νησιού, το οποίο από το 2012, σχεδόν άγγιξε το 86,6% του κυπριακού ΑΕΠ, καθώς το δημοσιονομικό έλλειμα το ίδιο έτος έφτασε το 6,3% του ΑΕΠ.[34]

2.3 Ο ρόλος των Τραπεζών

Οι τράπεζες της Κύπρου μετά την Τουρκική εισβολή, έχαιραν μεγάλης εκτίμησης. Λειτουργούσαν συντηρητικά με ευνοϊκά επιτόκια και χαμηλές χρεώσεις, γεγονός που προσέλκυε ξένους επενδυτές. Στην πορεία του χρόνου οι τραπεζικοί, εκμεταλλευόμενοι την αξιοπιστία την οποία είχαν αποκτήσει τα

31. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 82-97.
32. Ιωάννου Χ. και Αιμιλιανίδης Α., *Πως και γιατί η Κύπρος βυθίστηκε στην κρίση,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Foreign Affairs, 2013.
33. Ιωάννου Γ. και Sonan S., *Η Ανεργία των Νέων στην Κύπρο, Μια θεώρηση της «χαμένης γενιάς»*, Μελέτη Περίπτωσης, Friedrich Ebert Stiftung, 2015, σ. 5.
34. Γ. Χ., *Στο 86,6% κλείδωσε το χρέος 2012,* Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2013.

ιδρύματα στην πορεία του χρόνου και της ισχυρής θέσης τους, με σύμμαχους ολόκληρες κυβερνήσεις, δεν δίστασαν να παρερμηνεύσουν νόμους, να 'νομιμοποιήσουν' μίζες και να επεκτείνουν την επιχειρηματικότητά τους σε ξένες χώρες.[35]

Από το 2008, οι κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών εκτοξευθήκαν, δημιουργώντας την ανάγκη για συνεργασία των τραπεζικών οίκων με την εταιρεία διαχείρισης επενδύσεων PIMCO και τον ελεγκτικό οίκο Deloitte, το Δεκέμβριο του 2012.[36] Το γεγονός αυτό έδωσε την τέλεια αφορμή στην Κυβέρνηση να παρουσιάσει τις τράπεζες, ως υπαίτιες του χρηματοπιστωτικού ελλείματος. Τον Απρίλιο του επόμενου κιόλας έτους, καθώς η Κυπριακή Δημοκρατία διοικείτο από νέα κυβέρνηση, ο πρώην Υπουργός Οικονομικών κύριος Χαρίλαος Σταυράκης, δήλωσε ενώπιον της Ερευνητικής Επιτροπής:

> *«Έδινα καθημερινά μάχη για περιορισμό των αυξημένων δαπανών. Προειδοποίησα τον Πρόεδρο και λάβαμε κάποια μέτρα, αλλά η Κύπρος χρεοκόπησε λόγω τον τραπεζών.»*[37]

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανισότητας προκύπτει από την οικονομική πορεία του κύριου Σταυράκη, ο οποίος κατά την αποχώρισή του από ανώτατο στέλεχος της Τράπεζας Κύπρου για να αναλάβει τα Υπουργικά του καθήκοντα, έλαβε εφάπαξ 2,5 εκατομμυρίων ευρώ, λαμβάνοντας μισθό από το αξίωμά του ως Υπουργός και αργότερα παίρνοντας υπουργική σύνταξη, την περίοδο που η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν αντιμέτωπη με τους μηχανισμούς στήριξης και το

35. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 109.
36. Μαρκίδης Α., *Στην PIMCO ο έλεγχος των Τραπεζών*, ηλεκτρονική εφημερίδα Sigmalive, 2012.
37. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 51.

‘κούρεμα’ καταθέσεων.[38] Θα ήταν παράλειψη εάν δεν αναφερόταν πως την ίδια περίοδο η μεσαία τάξη της Κύπρου, βρισκόταν αντιμέτωπη στα δικαστήρια με τις τράπεζες, οι οποίες διεκδικούσαν την είσπραξη χρημάτων από δάνεια. Μία εκ των τραπεζών ήταν και η Τράπεζα Κύπρου.

Όπως γίνετε αντιληπτό οι τράπεζες ήταν οι πρωταγωνιστές της οικονομικής κρίσης της Κύπρου. Από τη μία χαρακτηρίζονταν ως ‘μεγαλόψυχες’, καθώς χρηματοδοτούσαν τα όνειρα και τη μεγαλομανία του κυπριακού λαού, που είχε μάθει να ζει ασύδοτα και από την άλλη οι ‘κακές’, οι οποίες καταχράζονταν την επιβλητική τους θέση στην εγχώρια σκηνή παραποιώντας νόμους και φροντίζοντας την ηγετική τους πυραμίδα. Αρχικά η Τράπεζα Κύπρου, ένα ίδρυμα το οποίο, εκμεταλλευόμενο την ισχύ του, την ίδια ώρα που υποστήριζε πως αδυνατεί να δανειοδοτήσει επιπλέον νοικοκυριά και επιχειρήσεις, προχωρούσε στην αγορά ακινήτου στη Ρουμανία, έναντι είκοσι ενός εκατομμυρίων ευρώ και κακομεταχειριζόταν θυγατρικές τράπεζες στο εξωτερικό, μέσω ‘νόμιμων μιζών’ από την ελληνική αγορά ομολόγων. Πιο συγκεκριμένα, το 2012, την πιο σκληρή περίοδο της κρίσης, η Τράπεζα Κύπρου μίσθωνε τα ηγετικά της στελέχη με μισθούς ύψους μέχρι και εννιακοσίων ογδόντα χιλιάδων ευρώ ετησίως.[39] Η μεγαλομανία δεν τιθασευόταν. Το εν λόγω τραπεζικό ίδρυμα για να διασφαλίσει την επιβίωσή του, επιζητούσε από το κράτος στήριξη ύψους πεντακοσίων εκατομμυρίων ευρώ.[40]

Εν συνεχεία, η Λαϊκή Τράπεζα, δέχθηκε την εξαγορά ενός σημαντικού ποσοστού των μετόχων της, από τη Hong – Kong Bank. Η κακοδιαχείριση του τραπεζικού ιδρύματος, οδήγησε την κυβέρνηση σε ένα τραγικό λάθος, όπου το

---

38. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 52.
39. Στο ίδιο, σ. 110.
40. *Το Κράτος και η Τρ. Κύπρου,* ηλεκτρονική εφημερίδα Stockwatch, 2012.

Μάιο του 2012, το 86% των μετοχών της τράπεζας, κρατικοποιήθηκαν, υπό το φόβο πως εάν καταρρεύσει μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες, ακολούθως, θα κατέρρεε και το οικονομικό σύστημα της Κύπρου. Τουναντίον, οι προσπάθειες διάσωσης της Λαϊκής Τράπεζας, απλώς παρατείναν λίγο ακόμη το χρόνο ζωής, στην οικονομία της χώρας, με το οικονομικό βάρος να πέφτει και πάλι στους ώμους των φορολογουμένων.[41] Οι λανθασμένοι τραπεζικοί αλλά και κυβερνητικοί χειρισμοί, οδήγησαν στη διόγκωση του προβλήματος ωθώντας χρεοκοπημένα ιδρύματα υπό την προστασία του κράτους, μεγεθύνοντας αλόγιστα το κόστος του κύπριου φορολογουμένου και των επιχειρήσεων, οι οποίοι ως αντάλλαγμα λάμβαναν απειλές, πλειστηριασμούς και κατασχέσεις.[42]

Όπως είναι ευρέως αποδεκτό, η φορολογία, μειώνει τους ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ ως κύρια πηγή εσόδων του κράτους, είναι κρίσιμα απαραίτητη. Η πληθώρα προσλήψεων στο δημόσιο τομέα, δημιούργησε ακόμη μεγαλύτερη ανησυχία για την ακεραιότητα της οικονομίας, καθώς οι φορολογικές απαιτήσεις ήταν άφθονες, σε αντίθεση με τις εισοδηματικές πηγές, κυρίως των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα.[43] Επιβεβαιώνοντας τις φήμες για οικονομική κρίση, οι υψηλές τιμές των επιτοκίων, επιδείνωσαν ακόμη περισσότερο τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τη μεσαία τάξη, οι οποίες καλούνταν να αποπληρώσουν δάνεια με πανύψηλα επιτόκια. Το 2012, ο Πρόεδρος Δημήτρης Χριστόφιας, με έκκλησή του προς τις τράπεζες, ως προς τη μείωση τον επιτοκίων, έλαβε την εξής απάντηση: *Οι τράπεζες δεν μπορούσαν να μειώσουν τα επιτόκια, καθώς το ένα δεύτερο των δανείων κρίθηκαν ως μη εξυπηρετούμενα ή αλλιώς ως 'κόκκινα δάνεια'*. Στο σημείο αυτό

41. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 119.
42. Μιτίδης Π., *Διαφύλαξη της πρώτης κατοικίας*, Άρθρο εφημερίδας ΑΛΗΘΕΙΑ, 30 Ιουνίου 2014, σ. 5.
43. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 98-100.

οφείλει να σημειωθεί, πως ο κύριος λόγος μη αποπληρωμής των δανείων, ήταν ο υψηλός τοκισμός τους. Σε έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Μάιο του 2014, η Κύπρος είχε τις υψηλότερες τιμές επιτοκίων από όλα τα κράτη μέλη, με τις τιμές να ανέρχονται για στεγαστικά δάνεια σε 4,8% και για επιχειρηματικά δάνεια σε 6,09%.[44]

2.4 Η Πολιτική Διακυβέρνηση

Η κυβέρνηση του Δημήτρη Χριστόφια, ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2008 και είχε παραλάβει το κράτος σε μια πολύ υγιής οικονομική κατάσταση από τους προκατόχους του αξιώματος. Συγκεκριμένα από το 2002 μέχρι το 2007 η οικονομία χαρακτηριζόταν από την πλήρη απασχόληση, την εδραιωμένη και ισχυρή της δημοσιονομική θέση και σταθερά υψηλή ανάπτυξη.[45] Όπως προαναφέρθηκε, το ιδιωτικό χρέος ξεκίνησε από τις τράπεζες και το δημόσιο. Πιο συγκεκριμένα, τα τραπεζικά δάνεια που χορηγούνταν απλόχερα από τις τράπεζες και οι εξόφθαλμες κυβερνητικές σπατάλες, έδιναν στην Κύπρο την εικόνα μιας υπερδύναμης που σε συνδυασμό με τις μηδαμινές αποταμιεύσεις,[46] δυστυχώς οδήγησαν το κράτος σε πόλεμο χωρίς πανοπλία. Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης, περιλάμβανε εξαιρετικά μεγάλο αριθμό προσλήψεων στο δημόσιο τομέα, υπέρμετρη αύξηση των δαπανών στον τομέα της υγείας, διάβρωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, αύξηση του κατώτατου μισθού και παράληψη των σημάνσεων από τις διεθνείς αγορές. Αποτέλεσμα αυτών των

---

44. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 145.
45. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
46. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 48.

δράσεων, ήταν ο αποκλεισμός της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, που έλαβε χώρα τον Μάιο του 2011. Εντούτοις, η επιθυμητή από τον Πρόεδρο λύση, το εν ονόματι ρωσικό δάνειο, αποτελούμενο από όρους υψηλού επιτοκίου και μικρής περιόδου αποπληρωμής, ήταν δεδομένο πως θα οδηγούσε το κράτος σε παράλυση της αγοράς λόγω ρευστότητας.[47] Και πάλι όμως ο Πρόεδρος Χριστόφιας, προτίμησε το δανεισμό από τη Ρωσία παρά τους μηχανισμούς στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την εκλογή του Προέδρου Δημήτρη Χριστόφια στην κυβέρνηση, το ΑΚΕΛ, το οποίο βρίσκεται στα αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας, γνωστό ως το Προοδευτικό κόμμα των Εργαζομένων, κατάφερε να αποκτήσει πολιτική ισχύ. Ο αντιφιλελευθερισμός του κυρίου Χριστόφια, δεν ανησύχησε ιδιαίτερα τους ευρωπαίους εταίρους, καθώς θεωρήθηκε πως υπήρχε η προοπτική μιας κοινωνικής οργάνωσης ισορροπημένης και ελαφρώς ενισχυμένης προς τα συμφέροντα των κατώτερων στρωμάτων της Κύπρου.[48] Χωρίς αμφιβολία όμως, η ανοικτή πληγή του Κυπριακού, τα φαινόμενα θριαμβολογίας και εθνικισμού, δεν συνέστησαν την καλύτερη περίοδο διακυβέρνησης για τον κύριο Χριστόφια. Αντιθέτως ό,τι αντιπροσώπευε ο ίδιος και το ΑΚΕΛ, έρχονταν αντιμέτωπα με το γενικό κλίμα που επικρατούσε κοινωνικά εκείνη την περίοδο.[49] Σε μία κοινωνία λοιπόν, σαφώς επηρεασμένη από την αντιπολίτευση, η οποία επιχειρούσε να ελέγξει κάθε κίνηση της κυβέρνησης, κανένας κυβερνητικός εκπρόσωπος, ούτε ακόμα το ίδιο το ΑΚΕΛ, δεν επιχείρησε να καλλιεργήσει στον κυπριακό λαό, την επιθυμία για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος.[50] Ίσως αυτό ήταν και το μεγαλύτερο λάθος της

---

47. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
48. Charalambous G., *No bridge over troubled waters: The Cypriot left in government, 2008-2013,* Άρθρο περιοδικού Prio Center Cyprus Report, 2015.
49. Γεννάρης Κ., *Κύπρος: Το DNA της κρίσης,* Εκδόσεις Πάργα, Λευκωσία, 2016, σ. 87-88.
50. Στο ίδιο, σ. 94.

κυβέρνησης, η οποία σε τελική αποτίμηση χαρακτηρίστηκε από ασυνέπεια λόγων και πράξεων, λαϊκισμό και πελατείες, οδηγώντας σε μια γενικότερη απαξίωση της πολιτικής. Το παιχνίδι με τον πολιτικό χρόνο και ο καταλογισμός των ευθυνών στο διεθνές καπιταλιστικό σύστημα, ήταν τα γεγονότα που οδήγησαν το ΑΚΕΛ και τον Δημήτρη Χριστόφια στο τέλος της πενταετούς Προεδρίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.[51]

2.5 – Η νοοτροπία

Καταληκτικά, το λάθος της κυπριακής οικονομικής πολιτικής ήταν η στρέβλωση της οικονομίας από τα μεγάλα συμφέροντα της μικρής μειοψηφίας.[52] Ακολουθώντας μία νεοφιλελεύθερη λογική, η κυπριακή κοινωνία δημιούργησε ένα μεγάλο κίνητρο, το οποίο οι τράπεζες δεν δίστασαν να εκμεταλλευθούν: την επιθυμία. Το 'εργαλείο ανάπτυξης', το οποίο χρησιμοποίησε το κράτος για επιπλέον όφελος, ήταν και αυτό που καταδίκασε το πληθυσμό του νησιού, στην απάνθρωπη αυτή κρίση.[53]

Η νοοτροπία και η συνήθεια, είναι πρακτικές οι οποίες δύσκολα αποκόπτονται. Η τάση της μεγαλομανίας και της επίδειξης, δεν γεννήθηκε ξαφνικά, αλλά είναι αποτέλεσμα του συστήματος, το οποίο υπηρετούν κράτη σαν την Κύπρο. Η μικρή κοινωνία του νησιού, δεν λειτουργεί κατασταλτικά στο προαναφερόμενο φαινόμενο αλλά αντιθέτως στην προκειμένη περίπτωση, φαίνεται το παραγωγικό

---

51. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
52. *Η Κυπριακή Οικονομία αδυνατεί να προσφέρει συνθήκες ευημερίας,* Ηλεκτρονική Εφημερίδα Offsite Team, 2020.
53. Συλικιώτης Ν., *Η λύση στην κρίση βρίσκεται στην ανάπτυξη και την προστασία του κοινωνικού κράτους,* Ευρωπαϊκό Κοινοβουλευτικό Γραφείου Κύπρου, 2014.

αυτό μοντέλο να είναι επιθυμητό. Οι κοινωνικές ανισορροπίες, εκκίνησαν λόγω της αστάθειας των αγορών και τη συγκέντρωση του πλούτου στη μειοψηφία.[54]

Εφόσον όμως αυτή η μειοψηφία αποτέλεσε το 'πρότυπο', η κοινωνική αποδοχή πλέον προερχόταν από υλικά. Αυτή ήταν και η κύρια αιτία του υπερδανεισμού. Η επικράτηση της ιδέας κατοχής υλικών ως πρότυπο ανάδειξης 'υπεροχής' και κοινωνικής αποδοχής σε συνδυασμό με την άνιση κατανομή του πλούτου, προκαλεί αναπόφευκτα οικονομικές ανωμαλίες και κοινωνική σύγχυση.

54. *Παγκόσμια Οικονομική Κρίση,* Επίσημη ιστοσελίδα ΑΚΕΛ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – Το κούρεμα καταθέσεων και η Κοινωνική κρίση

3.1 Η προεκλογική και προμνημονιακή περίοδος

Ο Νίκος Αναστασιάδης, στις 28 Φεβρουαρίου του 2013 διαδέχθηκε τον Δημήτρη Χριστόφια, στο αξίωμα του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η κυπριακή πολιτική πραγματικότητα ήταν πλήρως απασχολημένη με την προεκλογική περίοδο και παραμέλησε εντελώς το Eurogroup, το οποίο περίμενε υπομονετικά την αλλαγή της κυβέρνησης, οργανώνοντας με λεπτομέρεια τα πιθανά σχέδια στήριξης, τα οποία προορίζονταν για την κυπριακή οικονομία. Πιο συγκεκριμένα στις 11 Φεβρουαρίου του 2013, διέρρευσε το σχέδιο διάσωσης, το οποίο προοριζόταν για την Κύπρο, από τη Financial Time. Το συγκεκριμένο δημοσίευμα, χαρακτηριζόταν ως ριζοσπαστικό, καθώς το άρθρο προϊδέαζε για ένα εμπιστευτικό σχέδιο διάσωσης, καθώς αποτελούσε και την πρώτη αναφορά για την πιθανότητα κουρέματος καταθέσεων.[55] Σημαντικό γεγονός αποτέλεσε πως τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η κυβέρνηση, ήταν ιδιαίτερα απασχολημένη με την αίτηση της τρόικας, για ιδιωτικοποίηση των κερδοφόρων ημικρατικών οργανισμών.[56]

Στις 12 Φεβρουαρίου του 2013, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Νίκος Αναστασιάδης, σε δήλωσή του στα γραφεία του Δημοκρατικού Συναγερμού, δήλωσε:

«Θέλω με τον πλέον ξεκάθαρο και κατηγορηματικό τρόπο, να δεσμευτώ και δεσμεύομαι προς όλους τους κύπριους συμπατριώτες μας, αλλά και ξένους επενδυτές,

55. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
56. Χριστοδούλου Κ., *Κύπρος: Νόμος – πλαίσιο για ιδιωτικοποιήσεις μέχρι το τέλος του 2013,* Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2013.

και ταυτόχρονα να στείλω σαφέστατα μηνύματα, προς όλους τους αποδέκτες στο εξωτερικό, ότι δεν πρόκειται, και το υπογραμμίζω, ο Νίκος Αναστασιάδης να υπογράψει, το όποιο μνημόνιο που θα περιέχει οποιαδήποτε πρόνοια για 'κούρεμα' καταθέσεων.»[57]

Κατόπιν, ο Υπουργός Οικονομικών, Μιχάλης Σαρρής, στις 7 Μαρτίου του ίδιου έτους, δήλωσε:

«Ένα 'κούρεμα' καταθέσεων δε αποτελεί επιλογή, διότι θα ήταν καταστροφικό, όχι μόνο για την Κύπρο, αλλά και για την Ευρωζώνη.»[58]

3.2 Το κούρεμα καταθέσεων και η επόμενη μέρα

Καθώς όμως, η οικονομία είχε πληγεί ανεπανόρθωτα, με τις καταθέσεις να έχουν ξεπεράσει το οκταπλάσιο του ΑΕΠ της χώρας[59], και την τρόικα να έχει συνηθίσει μία πολιτική αναβλητικότητας και εσκεμμένης κωλυσιεργίας, όσο αφορά την ολοκλήρωση της αξιολόγησης, από την κυβέρνηση Χριστόφια, κατά την τέταρτη και πέμπτη επίσκεψή της στην Κύπρο, τον Μάρτιο του 2013, η περάτωση της αξιολόγησης της νέας πολιτικοοικονομικής κατάστασης στο νησί, ήταν γεγονός.[60] Οι προσδοκίες της κυπριακής κυβέρνησης απέβησαν άκαρπες, καθώς το χρέος κυμαινόταν περίπου στα δεκαεπτά δις ευρώ και η τρόικα ήταν διατεθειμένη να εγκρίνει δάνειο δέκα δις ευρώ, υπό την προϋπόθεση ανακεφαλοποίησης ύψους 5,8 δις προερχόμενα από το κούρεμα καταθέσεων.

---

57. Κημήτρης Α., *Δεσμεύσεις – Αποδεσμεύσεις Αναστασιάδη δύο ετών,* Ηλεκτρονική εφημερίδα sigmalive, 2015.
58. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
59. Ιστότοπος, Youtube, *Γ.Βαληνάκης - Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.
60. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 160.

Παρόλες τις δηλώσεις του Προέδρου, των Υπουργών και των κυβερνητικών εκπροσώπων, το βράδυ της δέκατής πέμπτης Μαρτίου του 2013, η τρόικα δεν έχασε άλλο χρόνο και έκανε άμεσα αντιληπτό, στο Υπουργείο Οικονομικών και τον Πρόεδρο Αναστασιάδη, με ιδιαίτερα εκβιαστικό τρόπο[61], πως το 'κούρεμα' καταθέσεων ήταν η μόνη επιλογή την οποία είχε στη διάθεσή της η κυπριακή ηγεσία. Πιο συγκεκριμένα το Eurogroup, όπως δήλωσε, δεν ήταν διατεθειμένο να προσφέρει οποιοδήποτε πακέτο βοήθειας, εάν δεν λάμβανε τη συμμετοχή των κυπριακών καταθέσεων. Η επόμενη λύση ήταν η χρεοκοπία της χώρας.[62]

Το μνημόνιο αποτελούσε τη συμφωνία που υπογράφθηκε μεταξύ του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, του Υπουργού Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου. Στόχος, που προβλεπόταν με τον όρο 1.23 του μνημονίου κατανόησης, ήταν η εξυγίανση των κυπριακών τραπεζών για να επέλθει ένα είδος σταθερότητας και να αποκατασταθεί σε διεθνές επίπεδο, η φερεγγυότητα των κυπριακών πιστοληπτικών ιδρυμάτων.[63] Το μνημόνιο περιλάμβανε πρόνοιες που αφορούσαν την απορρόφηση της Λαϊκής Τράπεζας από την Τράπεζα Κύπρου για το 'κούρεμα' των καταθέσεων, αλλά και τη μεταφορά του χρέους εννέα δις, του μηχανισμού στήριξης ELA, στην Τράπεζα Κύπρου.[64] Πιο αναλυτικά, προβλεπόταν η άμεση διάλυση της Λαϊκής Τράπεζας και το 'κούρεμα' των μη ασφαλισμένων καταθέσεων άνω των εκατό χιλιάδων ευρώ, ενώ η Λαϊκή Τράπεζα διαχωρίστηκε σε δύο μέρη, ένα «καλό» και ένα «κακό». Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αγανάκτηση των πελατών της και πολλές

---

61. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 180.
62. Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.
63. Ζαβερδινός Π. και Ζαβερδινός Ζ., *Τι είναι ο μηχανισμός ELA και πότε ενεργοποιείται,* Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2015.
64. *«Κούρεμα» έως 30% στην Κύπρο, «σφαγή» στη Λαϊκή πάνω από τις 100.000 ευρώ*, Ηλεκτρονική εφημερίδα moneyonline, 2013.

αγωγές κατά της Λαϊκής Τράπεζας, της Τράπεζας Κύπρου αλλά και της Κεντρικής Τράπεζας. Το «καλό» μέρος της Λαϊκής Τράπεζας, επρόκειτο να απορροφηθεί από τη Τράπεζα Κύπρου, με σκοπό την εξυγίανσή της, καθώς εκείνη θα ήταν υπεύθυνη για το χρέος των δέκα δις έναντι του μηχανισμού ELA, και το «κακό» μέρος, επρόκειτο να ρευστοποιηθεί, επίσης για τη βοήθεια της οικονομίας. Οι καταθέτες της Λαϊκής Τράπεζας, οι οποίες ήταν κυρίως ανασφάλιστες επιχειρήσεις, ξαφνικά από τη μια μέρα στην άλλη ανακάλυψαν ότι οι καταθέσεις τους άνω των εκατό χιλιάδων ευρώ, μετατράπηκαν σε μη ρευστοποιημένες μετοχές, οι οποίες δεν είχαν πλέον αξία[65] και πως έγιναν μέτοχοι του «κακού» μέρους της τράπεζας.[66] Το μεικτό αυτό σύστημα ανακεφαλαιοποίησης, επέβαλε εισφορά 9,9% από τραπεζικές καταθέσεις πάνω των εκατό χιλιάδων ευρώ και φόρο 6,75% επί του συνόλου των υπόλοιπων καταθέσεων, κάτω των εκατό χιλιάδων.[67]

Αμέσως μετά το εφιαλτικό βράδυ της δεκάτης πέμπτης, ακολούθησε ένα σαββατοκύριακο, αβεβαιότητας και προβληματισμού. Η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, είχε αποφασίσει αργία για μη καθορισμένο χρονικό διάστημα και επιβολή ελέγχων στις κυπριακές τράπεζες. Ως επακόλουθο, οι πελάτες των κυπριακών τραπεζών είχαν δικαίωμα ανάληψης από τις ΑΤΜ των τραπεζών μέχρι το ποσό των τριακοσίων ευρώ ανά ημέρα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης των ξένων χωρών βρίσκονταν σε σοκ. Ο αγγλικός τύπος αναφερόταν σε μη δημοκρατικό χειρισμό των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.[68] Στην Ισπανία γίνονταν διαδηλώσεις καθώς είχε επικρατήσει φόβος και πανικός για τη μοίρα χωρών, οι οποίες είχαν

---

65. Theodore J., *Cyprus and the Financial Crisis: The Controvercial Bailout and What It Means for the Eurozone,* Published by Palgrave Macmillan, UK, 2015, σ. 28.
66. Apostolides A., *Beware of German Giftd Near Their Elections: How Cyprus Got Here and Why it is Currently More Out than the Eurozone,* Academic Journal, Published by European University of Cyprus, 2013 σ. 29-30.
67. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 180.
68. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 18.

σειρά στη λίστα της τρόικας.[69] Η κυπριακή Βουλή, κλονισμένη από τα τελευταία γεγονότα, απορρίπτει το σχέδιο του κουρέματος στην ολομέλειά της, στις δεκαεννέα Μαρτίου και βεβιασμένα προχωρά στη συναρμολόγηση νέου σχεδίου με μορφή εννέα νομοσχεδίων.[70]

3.3 Κυπριακή Λίρα ή Ευρώ

Μετά το 'κούρεμα' καταθέσεων, βρέθηκε ένα νέο πολιτικοοικονομικό ζήτημα να διχάσει την κοινωνία της Κύπρου. Λίρα ή Ευρώ; Οι απόψεις διίστανται, καθώς οι επιλογές δεν είναι ξεκάθαρες, τόσο εντός της Κύπρου, όσο και εκτός. Οι πολιτικές παρατάξεις, δεν έμειναν αμέτοχες σε αυτή την αντιπαράθεση. Ο Νικόλας Παπαδόπουλος, βουλευτής του ΔΗ.ΚΟ., σε δήλωσή του είπε πως η έξοδος από την Ευρωζώνη δεν είναι επιθυμητή, εντούτοις εάν καταρρεύσει το ΑΕΠ, δεν θα μπορούν να αποπληρωθούν τα χρέη της χώρας. Ο ίδιος ήταν και ο πρώτος, ο οποίος έθεσε στη Βουλή των Αντιπροσώπων το συγκεκριμένο ζήτημα.[71] Ο Χρίστος Στυλιανίδης, κυβερνητικός εκπρόσωπος, ανέφερε πως εφόσον η Κύπρος δεν στηρίζεται οικονομικά στις εξαγωγές της, δεν πρόκειται να επωφεληθεί από την αλλαγή του νομίσματος, καθώς τόνισε πως η έξοδος από την Ευρωζώνη θα είχε καταστροφικές συνέπειες.[72]

Ο ξένος τύπος αμφιταλαντεύθηκε μαζί με την κυπριακή κοινωνία, καθώς η έξοδος της Κύπρου από το ευρώ θα ήταν μία καταστροφική κίνηση για την

---

69. *Η Ισπανία στο πλευρό της Κύπρου*, Ηλεκτρονική εφημερίδα tvxs, 2013.
70. *Προς σχέδιο Β' μετά το ηχηρό «όχι» στο κούρεμα των καταθέσεων*, Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2013.
71. Ιστότοπος: Youtube, *Εκπομπή Έρευνα Mega channel στην Κύπρο για την Οικονομική κρίση 15/4/2013 Ι.*
72. Στο ίδιο.

Ευρώπη. Ο Ζόλτ Ντάρβας, οικονομολόγος και ερευνητής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Βρυξέλλες, είπε:

> *«Η έξοδος από το ευρώ θα ήταν πραγματικά δραματική και για την Κύπρο και για τις άλλες χώρες της ευρωζώνης. Στην Κύπρο θα φέρει ακόμη πιο μεγάλη οικονομική κρίση και περισσότερες χρεοκοπίες. (...) Αν επιστρέψει η Κύπρος σε μία υποτιμημένη λίρα, τα χρέη θα γίνουν δυσβάστακτα και οι επιχειρήσεις θα χρεοκοπήσουν. Μετά από καιρό η κυπριακή οικονομία θα αρχίσει να αναπτύσσεται ταχύτερα, αλλά αν κατά τη μετάβαση της στο νέο νόμισμα χάσει το 20 με 40% της αξίας της, θα πρόκειται για μία τόσο επώδυνη διαδικασία που τα οφέλη αργότερα θα είναι χωρίς νόημα (...)»*

Έπειτα εξηγεί πως το ενδεχόμενο εξόδου της Κύπρου από την Ευρωζώνη θα προκαλέσει ένα ντόμινο, καθώς ο χειρισμός του κυπριακού και ελληνικού οικονομικού προβλήματος προκάλεσε στην Ευρώπη δύο μεγάλα σοκ. Συνεχίζει επισημαίνοντας πως εάν σπάσει και το τελευταίο ταμπού, η έξοδος από το ευρώ, οι καταθέτες και οι επιχειρηματίες θα πανικοβληθούν καθώς θα προκύψει το ερώτημα, ποια θα είναι η επόμενη χώρα. Η πίεση πάνω στις χώρες αυτές θα είναι τόσο μεγάλη, με αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να μην μπορεί να στηρίξει τις τράπεζές τους.[73]

Από τη δήλωση αυτή γίνεται κατανοητό πως μία ενδεχόμενη έξοδος της Κύπρου από την Ευρωζώνη, επρόκειτο να επηρεάσει ριζικά την ακεραιότητα της Ευρωπαϊκή Ένωσης. Για πρώτη φορά στην ιστορία, μία τόσο μικρή οικονομία όπως της Κύπρου, ήταν ικανή να ταράξει τα νερά και να σπείρει το πανικό. Η πολιτική λιτότητας που εφαρμόζει η τρόικα στα μικρά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μπορούσε ενδεχομένως να προκαλέσει τη μαζική αντίδρασή τους και

---

73. Ιστότοπος: Youtube, *Εκπομπή Έρευνα Mega channel στην Κύπρο για την Οικονομική κρίση 15/4/2013 Ι.*

εάν αυτή είχε μορφή απειλής εξόδου από την Ευρωζώνη, η Ευρώπη θα βρισκόταν σε μία ιδιαίτερα δυσμενή θέση.

3.4 Τα πραγματικά αίτια του κουρέματος καταθέσεων

Θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει την Κύπρο ως ένα βασανισμένο τόπο. Εάν μελετήσει κάνεις την ιστορία και τους κατακτητές οι οποίοι πέρασαν, θα εντυπωσιαστεί από την πίστη και τον πόθο του κυπριακού λαού για την ανεξαρτησία του. Έπειτα από την Τουρκική Εισβολή του 1974, η Κύπρος μεταμορφώθηκε σε χρηματοοικονομικό παράδεισο. Από το 1974, η επαναδραστηριοποίηση του τραπεζικού τομέα, εκκίνησε με προσεκτικές κινήσεις και πολύ μελετημένα βήματα. Έχοντας σκοπό την ανάπτυξη του νησιού, βασίστηκαν στις διεθνείς επενδύσεις, εξασφαλίζοντας χαμηλές χρεώσεις και επιτόκια, στήριξη στην ιδιωτική πρωτοβουλία και την επιχειρηματικότητα, διαμέσου συντηρητικών τραπεζών που απέπνεαν ασφάλεια και σιγουριά[74].

Με μέγιστο στόχο της, τη διαμόρφωση του νησιού σε χρηματοοικονομικό κέντρο της Δυτικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν άφησε ανεκμετάλλευτες ευκαιρίες. Ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου, οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του εβδομήντα, η Ιρανική επανάσταση, οι πολλαπλές συγκρούσεις μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, ήταν μερικές μόνο από τις ευκαιρίες τις οποίες η Κύπρος εκμεταλλεύθηκε, ώστε να προσεγγίσει ξένα κεφάλαια στον τραπεζικό της τομέα. Η σταθερότητα του φορολογικού και τραπεζικού συστήματος της Κύπρου δεν πέρασε απαρατήρητη, ούτε από τους Ρώσους. Τη δεκαετία του ενενήντα, με την πτώση των κομμουνιστικών

---

74. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 113.

καθεστώτων,[75] οι αντιφρονούντες της ρωσικής κυβέρνησης, αναζήτησαν νέο προορισμό για τα υπέρογκα κεφάλαιά τους και τις κολοσσιαίες επιχειρήσεις τους.[76] Η Κύπρος με το πέρασμα του χρόνου και τη σταθερότητα την οποία απέπνεε, καθιστούσε τον ιδανικό προορισμό, για κάθε επενδυτή. Με την είσοδο του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και αργότερα, το 2008 στην Ευρωζώνη, τα κίνητρα μεγιστοποιούνταν μαζί με τις ξένες καταθέσεις.

Οι Ρώσοι επιχειρηματίες και επενδυτές, επέλεγαν την Κύπρο για τα ωφελήματα τα οποία θα αποκτούσαν από τις κυπριακές τράπεζες. Συγκεκριμένα οι επενδύσεις απολαμβάναν επιτόκιο έως και 5%, όπου ανάλογό του ήταν δυσεύρετο. Οι κυπριακές τράπεζες ήταν επίσης ιδιαίτερα ευνοϊκές, καθώς αποδέχονταν υπέρογκες καταθέσεις, χωρίς επιπλέον διαδικασίες, χωρίς γραφειοκρατία και χωρίς 'αδιάκριτες' ερωτήσεις.[77] Περνώντας στην πιο πρόσφατη πραγματικότητα, καθώς η Κύπρος είχε εισχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, ήταν υποχρεωμένη να ακολουθεί τους προσυμφωνημένους κανονισμούς και οδηγίες. Η νοοτροπία του 'πλυντηρίου', δηλαδή το 'ξέπλυμα μαύρου χρήματος' από ξένους επενδυτές, κυρίως Ρώσσους,[78] ήταν κοινό μυστικό στον κόσμο των επιχειρήσεων αλλά και στον κυπριακό πληθυσμό.

Με τη δημιουργία του χρηματοπιστωτικού ελλείματος, από το 2010 και έπειτα, οι Ευρωπαϊκοί Μηχανισμοί Στήριξης, έσπευσαν να αναλάβουν τη διαχείριση του προβλήματος. Με τη διαπίστωση της μη αναλογικής συνύπαρξης των καταθέσεων και του Ακαθάριστου Εθνικού

75. Χασαπόπουλος Ν., *Γιατί ερωτεύτηκαν την Κύπρο οι Ρώσοι μεγιστάνες*, εφημερίδα «Το Βήμα», 2013.
76. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 113.
77. Χασαπόπουλος Ν., *Γιατί ερωτεύτηκαν την Κύπρο οι Ρώσοι μεγιστάνες*, εφημερίδα «Το Βήμα», 2013.
78. Στο ίδιο.

Προϊόντος της χώρας, όπου οι καταθέσεις είχαν ύψος εβδομήντα δις και το ΑΕΠ δεκαεπτά δις, οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί, έσπευσαν αμέσως σε σχέδιο επίλυσης του προβλήματος, με το πολυσυζητημένο 'κούρεμα'. Ο κύριος Λυγερός, σε συνέντευξή του στην εκπομπή 'Αυτοψία', επισήμανε:

> *«Ο χρηματοπιστωτικός τομέας στη Μάλτα είναι δέκα φορές το ΑΕΠ και στο Λουξεμβούργο είκοσι δύο φορές το ΑΕΠ. Κανείς δε μιλάει γι' αυτό. Θα μου πείτε η Κύπρος είχε πρόβλημα, γι' αυτό μιλάνε. Όμως σε μία Ένωση η οποία στηρίζεται σε κανόνες, τα προβλήματα δεν αντιμετωπίζονται με το ποιος έχει ανάγκη (...)»*[79]

Ήταν λοιπόν το 'κούρεμα' καταθέσεων η λύση του προβλήματος, ή μήπως ένας μηχανισμός 'εκκαθάρισης' της κυπριακής οικονομίας από το 'βρώμικο' κεφαλαιακό της ιστορικό; Ήταν το 'κούρεμα' η τιμωρία, στην ασυδοσία του κύπριου, ή η έμμεση απονομή δικαίου στις παράνομες ενέργειες των Ρώσων επενδυτών; Ήταν η απόδοση βοήθειας σε ένα κράτος που είχε ανάγκη, ή η 'υπόγεια' απόκτηση ελέγχου, στη εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου;

Ο μηχανισμός στήριξης ELA, ενεργοποιήθηκε δύο ακόμη φορές, πριν την επέμβασή του στο κυπριακό οικονομικό πρόβλημα. Αρχικά στην Ιρλανδία, με ένα εξίσου διογκωμένο χρηματοπιστωτικό τομέα, ξεπερνώντας τα εβδομήντα δις ευρώ και επομένως στην Ελλάδα, με εκατό δις ευρώ. Ας επαναλάβουμε σε αυτό το σημείο, πως ο μηχανισμός ELA το μέγιστο ποσό το οποίο μπορούσε να προσφέρει στην Κύπρο ήταν δέκα δις ευρώ, με προϋπόθεση τη συμμετοχή των κυπριακών καταθέσεων.[80] Ωστόσο, η Ισλανδία, ούσα ομοιοπαθής με την Κύπρο, πέραν των

---

79. Ιστότοπος, Youtube, *Πως ξέφυγε η Κύπρος από την κρίση και τα μνημόνια,* Εκπομπή Αυτοψία, 2017.
80. Ζαβερδινός Π. και Ζαβερδινός Ζ., *Τι είναι ο μηχανισμός ELA και πως ενεργοποιείται*, Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2015.

παραγωγικών κυβερνητικών χειρισμών, έλαβε πέντε δις ως βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, χωρίς κανένα επιπλέον όρο ή εκβιασμό.[81]

Ως φυσικό επόμενο, προκύπτει η ερώτηση: *Γιατί η ρωσική Κυβέρνηση δεν αντέδρασε στο 'κούρεμα' καταθέσεων*; Η απάντηση είναι απλή. Οι ρωσικές τράπεζες είχαν ιδιαίτερο συμφέρον από το κυπριακό 'κούρεμα', αιτία της απογοήτευσης και της ανασφάλειας των Ρώσων επενδυτών. Αναμφίβολα, οι πιθανότητες έκλιναν, στην επιστροφή των ρωσικών καταθέσεων σε ρωσικές τράπεζες, για την εξασφάλιση της ακεραιότητας των καταθέσεών τους. Επομένως εύλογα θα διερωτάτο κανείς, γιατί η κυπριακή κυβέρνηση δεν στράφηκε για βοήθεια τη Ρωσία. Η κίνηση αυτή οφείλετε στην 'επιλογή στρατοπέδου'. Με την επέμβαση της Ρωσίας, η Κύπρος ενδεχομένως να χρειαζόταν να παραχωρήσει βάσεις, στρατιωτική συνεργασία ή ακόμη και μερίδιο υδρογονανθράκων στη Ρωσία, γεγονός το οποίο δεν θα άρεσε καθόλου στην Αμερική και το ΝΑΤΟ.[82]

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μη μπορώντας να απαλλαγεί από τα 'μαύρα' κεφάλαια, είχε δύο επιλογές. Αρχικά 'διώχνοντας' τα κεφάλαια αυτά σε χώρες εκτός του ευρώ και επομένως, φέρνοντάς τα σε χώρες με καλά εποπτευόμενο σύστημα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.[83] Δεν υπολόγισε όμως πως οι Ρώσοι επιχειρηματίες δεν θα εγκατέλειπαν ποτέ την Κύπρο και τα οφέλη τα οποία τους προσέφερε. Ακόμα και αν ο ρωσικός πληθυσμός της Κύπρου έχασε ένα μεγάλο μέρος των καταθέσεών του, αποζημιώθηκε λαμβάνοντας ευρωπαϊκό διαβατήριο από την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα κίνητρα τα οποία προσφέρονται στην Κύπρο,

81. Μενελάου Μ., *Μαθήματα επιβίωσης από την Ισλανδία για την Κύπρο,* Ηλεκτρονική εφημερίδα inbusinessnews, 2014.
82. Ιστότοπος, Youtube*, Γ.Βαληνάκης - Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.
83. Στο ίδιο.

η έλλειψη γραφειοκρατίας, η φορολογία για επιχειρήσεις κάτω του 14% και το άνοιγμα στην ευρωπαϊκή αγορά, αποτέλεσε εν τέλει ισχυρότερο κίνητρο.[84]

84 Ιστότοπος, Youtube, *Πως ξέφυγε η Κύπρος από την κρίση και τα μνημόνια,* Εκπομπή Αυτοψία, 2017.

ΜΕΡΟΣ Β' – ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – Η Κοινωνική και Επαγγελματική κατάσταση των Νέων στα χρόνια της κρίσης

4.1 Εισαγωγικά

Η Προφορική Ιστορία στην παρούσα εργασία, αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα χρήσιμο μέσο, με το οποίο μπόρεσαν να καλυφθούν σημαντικά κενά της βιβλιογραφίας στα οποία τα οποία δεν έχουν, μέχρι σήμερα, λάβει την προσοχή που τους αρμόζει. Διαμέσου της Προφορικής Ιστορίας μελετάται η υποκειμενικότητα των αφηγητών, ως αντικείμενο μελέτης και ερμηνεύεται ανάλογα με τη βαρύτητα που ο ίδιος ο αφηγητής προσδίδει στο κάθε αντικείμενο που αναλύει ξεχωριστά.[85] Αν και οι συνεντεύξεις διεξάγηκαν με την έλλειψη δομημένων ερευνητικών εργαλείων για την μελέτη και ερμηνεία της συγκεκριμένης ανάλυσης, κρίθηκε απαραίτητη η χρήση διεπιστημονικών εργαλείων της πολιτικής κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας.[86] Η συλλογή των εμπειριών του κάθε αφηγητή διεξήχθη με ποιοτική έρευνα, κατά την οποία επιδιώχθηκε να διερευνηθεί σε βάθος το αντικείμενο της κρίσης. Λόγω της πολυποκειμενικότητας, η επαλήθευση των λεγομένων των αφηγητών δεν ήταν εφικτή, όμως ούτε και το ζητούμενο. Η συγκεκριμένη ερευνητική αποστολή είχε ως στόχο την διερεύνηση των εμπειριών του κάθε αφηγητή, για το πώς βίωσε την κρίση και πώς είχε μεταβληθεί η ζωή του κατά την περίοδο εκείνη. Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον ίδιο τον αφηγητή, ώστε

85. Θεοδωρίδης Γ., *Εισαγωγή στην Προφορική Ιστορία,* Ερευνητική Ομάδα Μεταπολίτευσης, Ομάδα προφορικής Ιστορίας.
86. Στο ίδιο.

να κατανοήσει πως η έρευνα δεν αφορά ένα σύνολο το οποίο εκπροσωπεί, αλλά το ίδιο το άτομο και την υποκειμενική αντίληψη και εμπειρία του.

Για την παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκαν έξι συνεντεύξεις, τρείς από γυναίκες και τρείς από άντρες. Τα άτομα που συμμετείχαν, είχαν ηλικίες είκοσι επτά με τριάντα δύο ετών, δηλαδή άτομα τα οποία κατά το ξέσπασμα της κρίσης και το 'κούρεμα' καταθέσεων, είχαν τελειώσει τις σπουδές τους και κλήθηκαν να αναζητήσουν εργασία. Όπως προαναφέρθηκε, το ζητούμενο από τους αφηγητές ήταν να παραθέσουν την δική τους εμπειρία και να διατυπώσουν τις απόψεις τους επί του θέματος, χωρίς να νιώσουν πως πρόκειται να κριθούν, καθώς η ποιοτική έρευνα, ενισχύει την υποκειμενικότητα και δεν προϋποθέτει την επαλήθευσή της.

4.2 Η μετάβαση από την κανονικότητα στην κρίση

Αδιαμφησβήτητα, η ζωή και η καθημερινότητα των νέων, άλλαξε ριζικά με την έναρξη της κρίσης. Η μεσαία τάξη ήταν εκείνη η οποία 'ένιωσε' περισσότερο τις επιπτώσεις της, όπως επισήμανε, με σιγουριά και πικρία ταυτόχρονα, ο Πέτρος Αναστασιάδης, στα πλαίσια της συνέντευξής του.[87] Οι οικογενειακές επιχειρήσεις, οι οποίες επιχείρησαν να επεκταθούν κατά τα έτη 2008 με 2010, ήταν και αυτές οι οποίες πλήγηκαν περισσότερο. Η Ειρήνη Μαραγκού, αποτέλεσε μία εκ των τριών αφηγητριών, της έρευνας. Η ίδια περιέγραψε με απογοήτευση και μεγάλη επιφυλακτικότητα, την εμπειρία της από την πτώχευση της οικογενειακής επιχείρησης των γονιών της και τις δυσκολίες τις οποίες κλήθηκε να αντιμετωπίσει σε πολύ νεαρή ηλικία.[88] Υπήρξαν όμως και οι περιπτώσεις στις οποίες το πέρασμα την κρίσης πέρασε σχεδόν απαρατήρητο. Η Νάσια Παναγιώτου, αν και τονίζει πως

87. Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 11.
88. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 5.

η περίοδος του έτους 2013 ήταν μία δύσκολή περίοδος για τον περισσότερο πληθυσμό, η ίδια και η οικογένειά της δεν ένιωσαν να τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό.[89] Μετέπειτα όμως επισήμανε το γεγονός πως η οικονομική κατάστασή της οικογένειάς της είχε μεταβληθεί σοβαρά λίγα χρόνια πριν την κρίση, όταν έφυγε από τη ζωή ο πατέρας της.[90] Όπως γίνεται αντιληπτό ήδη, οι οπτικές της κρίσης ποικίλουν και διαφοροποιούνται, όχι μόνο ανάμεσα στις κοινωνικές 'τάξεις', αλλά από σπίτι σε σπίτι.

Η πιθανότητα μη επαγγελματικής αποκατάστασης, ήταν αδιαμφισβήτητα μία από τις φοβίες που αντιμετώπιζαν οι νέοι και οι νέες. Η Ειρήνη Μαραγκού περιέγραψε την εμπειρία της, ως προς την αναζήτηση εργασίας, πριν φέρει εις πέρας τις σπουδές της. Η ίδια ανέφερε πως η αμοιβή αποτελούσε ένα μεγάλο πρόβλημα, διότι οι περισσότεροι εργοδότες, δεν ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν μία ανειδίκευτη δικηγόρο ούτε στο ελάχιστο.[91] Η αφηγήτρια επισήμανε το γεγονός πως στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχε λάβει καν την ευκαιρία μίας προσωπικής συνέντευξης.[92]

Θα ήταν μέγιστη παράληψη, εάν δεν αναφέραμε πως, στις περισσότερες περιπτώσεις, η οικονομική κρίση στους νέους της εποχής της, δεν έγινε αντιληπτή, παρά μόνο μετά το βράδυ της δεκάτης πέμπτης Μαρτίου του 2013.[93] Ειδικότερα, οι νέοι δεν είχαν αντιληφθεί τη μείωση της οικονομικής αποδοτικότητας του κράτους και το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί σε πολλούς παράγοντες. Αρχικά κατά τα έτη 2008 με 2013 οι νέοι και οι νέες, οι οποίοι έπειτα από το 'κούρεμα' αναζήτησαν απασχόληση στην αγορά εργασίας της Κύπρου, ήταν εξαρτόμενα

89. Παναγιώοτου Ν., Συνέντευξη, Κύπρος, 23-03-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 3.
90. Στο ίδιο, σ. 4.
91. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 6.
92. Στο ίδιο, σ. 9.
93 Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 5.

μέλη των οικογενειών τους. Επομένως, σημαντικός παράγοντας είναι, πως οι νέοι κατά τις ακαδημαϊκές τους σπουδές, πιθανώς να μην διέμεναν εντός της Κύπρου, πράγμα που σημαίνει πως η κυπριακή επικαιρότητα δεν λάμβανε μέρος της καθημερινότητάς τους.[94] Το γεγονός αυτό όμως, δεν αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα, σε κανένα ενδιαφερόμενο, να ενημερωθεί σχετικά με την είσοδο της Κύπρου στους μηχανισμούς στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ακόμη πιο συγκεκριμένα, στο περιβόητο 'κούρεμα'. Η Ειρήνη Μαραγκού, στη συνέντευξη που παραχώρησε είπε:

> *«...Συζητούσαν για το κατά πόσον αρχικά, αυτό που έκαναν με το κούρεμα (...) μπορούσαν να το κάνουν. Στην Αγγλία συζητούσαν, αυτό παραπάνω, αν μπορούσαν να το κάνουν, αν είχαν τη δύναμη να το κάνουν (...) Έδειχναν, θυμάμαι, βίντεο με τις ουρές των ατόμων έξω από τις τράπεζες, με τους καβγάδες που γίνονταν (...)»*

Η αφηγήτρια, από τα λεγόμενα της, κάνει κατανοητή την διεθνή διάσταση που έλαβε το θέμα του 'κουρέματος' καταθέσεων. Έπειτα πρόσθεσε, πως η γνωστοποίηση του γεγονότος, στον κοινωνικό της περίγυρο στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου σπούδαζε, έγινε μέσω της επικαιρότητας και διαμέσου της επικοινωνίας των κυπρίων φοιτητών.

Η ψυχολογία των νέων πτυχιούχων και διπλωματούχων, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, ως προς την πολιτικοοικονομική κατάσταση του νησιού, έτεινε προς την αδράνεια. Κατά τη φοίτησή τους οι νέοι στη πλειονότητά τους, δεν ένιωθαν ενεργό κομμάτι του κοινωνικού συνόλου. Η δράση τους στο Πανεπιστήμιο αποτελούσε ουσιαστικά τη μετάβασή τους στην «πραγματική

94. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 18.

ζωή».[95] Σε πλαίσιο ερευνητικής διαδικασίας, η αφηγήτρια Χριστίνα Ιωάννου ανέφερε:

> *«(...) Τα παιδιά όταν δεν βγουν έξω να αντικρύσουν τον πραγματικό κόσμο, σίγουρα αυτά που συζητούν ίσως να μην έχουν και βάση στην πραγματικότητα, απλά είναι από κουβέντες που ίσως ακούνε από γονείς, από οικογένεια, από περιβάλλον (...)»*[96].

Μετά το 'κούρεμα' καταθέσεων όμως, τα δεδομένα αλλάξαν για τους νέους, καθώς αντιλήφθηκαν πως η οικονομική φούσκα, 'έσκασε' μέσα στα δικά τους χέρια. Από την μαρτυρία της Χριστίνας Ιωάννου, διακρίνεται μία πικρία, για την εμπειρία της εξόδου της στον 'πραγματικό κόσμο'. Συγκεκριμένα από τα λεγόμενά της διακρίνεται η άποψη πως η ίδια, ως νέα, ήταν άμεσα επηρεασμένη από την οικονομική κατάσταση της χώρας στην οποία κατοικούσε, χωρίς να μπορούσε να έχει ενδείξεις από πριν για τις δυσκολίες τις οποίες θα καλείτο να αντιμετωπίσει. Στην ίδια θέση δήλωσε πως βρέθηκε και ο Σταύρος Πιερουλλή, ο οποίος είπε:

> *«Μετά τη λήψη του πτυχίου μου (...) εργαζόμουν κανονικά στα apartments που ανέφερα πριν. Εντάξει με ένα πάρα πολύ χαμηλό μισθό.»* [97]

Από τις πιο πάνω μαρτυρίες γίνεται διακριτό, πως η αυτοσυντήρηση των νέων πτυχιούχων και διπλωματούχων ήταν μία πολύ δύσκολή υπόθεση.

Οι συζητήσεις των νέων εκείνη την περίοδο περιελάβανε σε μεγάλο βαθμό τον τομέα της οικονομίας. Η Ειρήνη Μαραγκού ανέφερε:

---

95. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 7.
96. Στο ίδιο, σ. 7.
97. Πιερουλή Σ., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 6.

«(...) Μεταξύ φίλων μου, οι συζητήσεις ήταν πάντα, 'τι γίνεται με τους γονείς σου;', 'τι γίνεται με τους δικούς, δουλεύουν, είναι σπίτι;', 'εσύ πώς συντήρησε;', 'μπορούν να σου στείλουν λεφτά;'(...)».[98]

Τα λεγόμενα αυτά, κάνουν διακριτό το ενδιαφέρον των νέων φοιτητών του εξωτερικού, για το 'κούρεμα' καταθέσεων, πράγμα που αποδεικνύει την αντίληψη της σοβαρότητας της κατάστασης και ενδιαφέρον των νέων για τον κάθε πιθανό πληγέντα.

Έπειτα, η ίδια ανέφερε, πως εκείνη την περίοδο, έβλεπε τον κοινωνικό της περίγυρο, είτε να διακόπτει τις σπουδές του, είτε να τις εγκαταλείπει, με σκοπό την οικονομική ενίσχυση των οικογενειών τους.[99] Είναι γεγονός πως ο Μάρτιος του 2013 αποτέλεσε μια περίοδο αναταραχής και άγχους για όλη τη κοινωνία, όπως και για τους νέους. Η αφηγήτρια κατά τη διάρκεια της συζήτησης, επί του συγκεκριμένου θέματος, είχε μία πολύ αυστηρή και σοβαρή διάθεση, δίνοντας στο συνομιλητή της να καταλάβει πως η κατάσταση με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη ήταν ιδιαίτερα σοβαρή.

4.3 Η ανεργία

Οι νέοι πτυχιούχοι και διπλωματούχοι της Κύπρου, κατά την περίοδο του 2013 βρέθηκαν απότομα αντιμέτωποι με μία πραγματικότητα, που όμοιά της δεν είχε αντικρίσει ξανά το νησί. Εν αγνοία τους, βρέθηκαν σε μία κοινωνικοπολιτική κατάσταση πρωτόγνωρη και για τους ίδιους, αλλά και για το σύνολο του πληθυσμού. Πολλοί απ' αυτούς, επένδυσαν στην εκπαίδευσή τους τόσο στην Κύπρο, όσο και στο εξωτερικό, ώστε να εξασφαλιστούν επαγγελματικά και

98. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 19.
99. Στο ίδιο, σ. 6.

κοινωνικά.[100] Δεν είναι τυχαίο πως τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν απότομα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Το 2009, το ποσοστό ανεργίας του γενικού πληθυσμού διατηρείτο σε επίπεδο 5,4% και μόλις τρία χρόνια αργότερα, το 2012 εκτοξεύθηκε στο 11,9%. Οι μηχανισμοί στήριξης και το επικείμενο 'κούρεμα', δεν έδωσαν περιθώριο βελτίωσης στην κατάσταση, οδηγώντας το ποσοστό ανεργίας το 2015 στο 16%. Το ποσοστό ανεργίας των νέων, κάτω των εικοσιπέντε ετών, το 2009 ήταν 13% και τρία χρόνια αργότερα έφτασε το 26,5%. Το 2015 η κατάσταση επιδεινώθηκε με το ποσοστό ανεργίας των νέων να ανεβαίνει στο 32%.[101]

Καθώς η ανεργία των νέων αποτέλεσε προϊόν θεσμικών, διαρθρωτικών και οικονομικών παραγόντων,[102] οι νέοι βρέθηκαν αντιμέτωποι με εργοδότες, οι οποίοι λόγω της εξαθλίωσης της οικονομικής τους κατάστασης, αναζητούσαν προσωπικό με εμπειρία[103], με σκοπό την επίτευξη της μέγιστης δυνατής παραγωγικότητας για την επιχείρησή τους. Καθώς οι ευκαιρίες για την απόκτηση της πολυπόθητης επαγγελματικής αποκατάστασης, πολλοί νέοι οι οποίοι αρνήθηκαν να συμβιβαστούν με την ανεργία ή την υποτίμηση του τίτλου σπουδών τους, εγκατέλειψαν το νησί στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν μία επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία. Το γεγονός αυτό οδήγησε την κυπριακή οικονομία σε οπισθοδρόμηση, με πολλές συνακόλουθες απώλειες.[104] Μία άλλη ομάδα νέων, με σκοπό την επιβίωση των ίδιων,[105] αλλά των οικογενειών τους,[106] αναγκάστηκαν

100. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 22.
101. Ιωάννου Γ. και Sonan S., *Η Ανεργία των Νέων στην Κύπρο, Μια θεώρηση της «χαμένης γενιάς»*, Μελέτη Περίπτωσης, Friedrich Ebert Stiftung, 2015, σ. 5.
102. Στο ίδιο, σ. 10.
103. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 11.
104. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 238
105. Παναγιώοτου Ν., Συνέντευξη, Κύπρος, 23-03-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 7.
106. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 14.

να εγκαταλείψουν το αντικείμενο τους και να αναζητήσουν εργασία σε εντελώς διαφορετικούς κλάδους.

Οι προσπάθειες της κυβέρνησης, για την αντιμετώπιση της ανεργίας, στηρίχθηκαν κυρίως σε δημόσιες επιδοτήσεις εντός ειδικών προγραμμάτων, δίνοντας κίνητρο στους εργοδότες, να προσφέρουν απασχόληση σε ανέργους. Όμως, η μη σωστή αντίληψη του προβλήματος της ανεργίας από την πλευρά της κυβέρνησης, δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή στα άτομα νεαρής ηλικίας.[107] Η δημόσια αυτή πολιτική, χορηγήθηκε κυρίως από κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απευθυνόταν σε νέους πτυχιούχους οι οποίοι ήταν μακροχρόνια άνεργοι.[108] Ακολούθως, η πολιτική αυτή, προσέφερε μειωμένες αποδοχές στους ανέργους, χωρίς καμία εγγύηση της εργασίας τους, σε περίπτωση παύσης της επιχορήγησης.

Έπειτα από την απαρχή της κρίσης και όταν το πρόβλημα ήταν πλέον ευρέως κατανοητό, η κυβερνητικές πολιτικές είχαν αναλάβει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα. Ο Αργύρης Ματσεντίδης, στη συνέντευξή του δήλωσε, πως:

> *«Τότε υπήρξε μια περίοδος όπου η κυβέρνηση, όσο αφορά το θέμα των ανέργων, προσπάθησε να λανσάρει ένα πρόγραμμα, το οποίο τελικά απέτυχε, που θα στήριζε τους απόφοιτους των χρονιών '12 – '13 με κάποια επιδόματα. (...) Στο τέλος η απόφαση της κυβέρνησης πάρθηκε πίσω (...).»*[109]

Από τη συγκεκριμένη δημόσια πολιτική, όπως ανέφερε ο αφηγητής, δικαιούχοι ήταν όλοι οι απόφοιτοι Πανεπιστημίου των ετών 2012 με 2013. Το ανεργιακό αυτό βοήθημα το οποίο προσπάθησε ανεπιτυχώς η κυβέρνηση να προωθήσει, είχε ως σκοπό την εύρεση απασχόλησης στους νέους πτυχιούχους, σε συγκεκριμένες

---

107. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 11.
108. Ιωάννου Γ. και Sonan S., *Η Ανεργία των Νέων στην Κύπρο, Μια θεώρηση της «χαμένης γενιάς»*, Μελέτη Περίπτωσης, Friedrich Ebert Stiftung, 2015, σ. 15.
109. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 11.

ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες θα λάμβαναν κρατική ενίσχυση εάν εργοδοτούσαν νέους. Στη συγκεκριμένη συζήτηση έγινε διακριτό, πως το συγκεκριμένο βοήθημα δεν έδωσε ανάσα στην κοινωνία, αλλά αντιθέτως γέμισε με ανασφάλεια και αβεβαιότητα τους νέους πτυχιούχους και διπλωματούχους, οι οποίοι δεν ένιωθαν καμία ασφάλεια στις εργασίες τις οποίες βρίσκονταν, συνδυαστικά με τον πολύ χαμηλό μισθό τον οποίο λάμβαναν.

Συνοψίζοντας για το κομμάτι της ανεργίας, σημαντική συνέπεια της δεδομένης κατάστασης που αναπτύχθηκε, αποτελεί και η συναισθηματική επίδραση της κρίσης στην ψυχολογία των νέων. Ο Σταύρος Πιερουλλή, είπε:

> *«(...) ήταν κακή εμπειρία. Περιορισμένος στο σπίτι, επιλογές συγκεκριμένες, για να μην ταραχθούν τα οικονομικά(...)»*[110]

Όπως φαίνεται από την πιο πάνω επισήμανση, οι νέοι λόγω του οικονομικού τους περιορισμού, δεν είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις δραστηριότητες που τους ευχαριστούσαν. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η πνευματική τους ευεξία να μειώνεται και να δημιουργούνται αρνητικά φορτισμένα συναισθήματα, τα οποία δυσχέραιναν ακόμη περισσότερο τη αποδοχή της κατάστασης που επικρατούσε στους νέους. Η Χριστίνα Ιωάννου ενίσχυσε την παρούσα διαπίστωση, με τη δήλωσή της:

> *«(...)Πάρα πολλές φορές έκανα σκέψεις να αλλάξω επάγγελμα, να κάνω κάποιο άλλο πτυχίο, συνεχώς με θυμάμαι να κλαίω, να ξεσπώ, να θέλω να φύγω από αυτό τον τομέα (...)».*[111]

110. Πιερούλης Σ., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 9.
111. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 8.

5.1 Η ιδέα της μετανάστευσης προς αποφυγή κοινωνικού αποκλεισμού

Με το αμφίβολο και δυσοίωνο μέλλον που προϋπόθετε η Κύπρος στους νέους της, δεν ήταν λίγοι αυτοί που σκέφτηκαν το ενδεχόμενο να εγκαταλείψουν τη χώρα. Το 28%, των νέων ηλικίας δεκαοκτώ με είκοσι οκτώ ετών, το έτος 2013, δήλωσαν την επιθυμία τους να μεταναστεύσουν, λόγω της δυσχερούς κατάστασης που αντιμετώπιζαν στην Κύπρο, σχετικά με την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Επομένως, απαραίτητο να αναφερθεί, είναι το γεγονός, πως το 67% των νέων αυτών, ήταν κάτοχοι πτυχίου, ή διπλώματος.[112] Με την κατάσταση της ανεργίας τους, οι νέοι, ένιωθαν εγκλωβισμένοι σε μία κατάσταση, η οποία δεν τους άφηνε περιθώρια ανέλιξης τόσο επαγγελματικά, αλλά ούτε και κοινωνικά.[113] Η ατομικιστική προσέγγιση της πρακτικής αυτής, αποδεικνύεται από το γεγονός πως το 2014, όπου ο αριθμός των ανέργων είχε εκτοξευθεί στους πενήντα τρείς χιλιάδες.[114] Ωστόσο το ίδιο έτος αποτέλεσε επίσης το αποκορύφωμα, στη μεταναστευτική ροή, ξεπερνώντας τους δεκαεπτά χιλιάδες εξακόσιους μετανάστες.[115] Η αβεβαιότητα, ο έντονος ανταγωνισμός και η ανασφάλεια απέκλειε την προσαρμογή των νέων,[116] ακόμα και κατά την εργοδότησή τους.

---

112. Μελαΐσης Π., *Με τάσεις φυγής από την Κύπρο τρείς στους δέκα νέους,* Ηλεκτρονική εφημερίδα ΑΝΤ1, 2013.
113. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 6.
114. Λυσάνδρου Μ., Ντζάνη Χ. και Χρυσάνθου Μ., *Κύπρος οι μετανάστες τότε και σήμερα*, Ηλεκτρονική εφημερίδα wordpress, 2015.
115. Ιωάννου Γ. και Sonan S., *Η Ανεργία των Νέων στην Κύπρο, Μια θεώρηση της «χαμένης γενιάς»*, Μελέτη Περίπτωσης, Friedrich Ebert Stiftung, 2015, σ. 7.
116. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 20.

Δεν είναι λίγοι οι νέοι, οι οποίοι δήλωσαν, πως περιορίστηκαν κοινωνικά, λόγω της κακής τους οικονομικής κατάστασης[117] και πως η αβέβαιη και αγχώδης καθημερινότητα που βίωναν εκείνη την περίοδο, τους δημιουργούσε κακή ψυχολογία, ή ακόμη και προβλήματα υγείας. Ο Αργύρης Ματσεντίδης, αποτελεί ένα παράδειγμα, το οποίο μας δείχνει το σημείο στο οποίο έφερε η οικονομική κρίση τους νέους:

> *« (...) είχα περάσει ένα μικρό εγκεφαλικό, παρά το νεαρό της ηλικίας μου, από το άγχος και τη σκέψη του τι θα επιφύλασσε το μέλλον, στην οικογένειά μου την τότε εποχή, το άγχος ήταν καθημερινό, ήταν μέσα στις τάξεις του πανεπιστημίου μου, έξω στην καφετέρια, έξω στην κοινωνία. Ήταν παντού, ήταν μία κατάσταση τρόμου.»*[118]

Οι νέοι βλέποντας την πολιτική αστάθεια να εκτείνεται μπροστά τους με ραγδαίους ρυθμούς, τις επιχειρήσεις να κλείνουν η μία μετά την άλλη και τις ευκαιρίες για εργοδότηση να μηδενίζονται, έχναναν όλο και περισσότερο την πίστη τους. Έπειτα, ο Αργύρης Ματσεντίδης συμπλήρωσε:

> *«Μέχρι να τελειώσει η χρονιά του ’13, σχεδόν έχασα και το τελευταίο ίχνος αυτοπεποίθησής μου, λόγω της κατάστασης.»*[119]

Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία εύρεσης εργασίας, ήταν μία αρκετά οδυνηρή διαδικασία, καθώς οι περισσότεροι νέοι, δεν λάμβαναν καν την ευκαιρία μίας συνέντευξης, όσον αφορά το αντικείμενο με το οποίο εξειδικευτήκαν.[120] Επομένως και πιο τυχεροί, οι οποίοι εργοδοτήθηκαν αμέσως στο αντικείμενό τους, ήρθαν αντιμέτωποι, με πολύ χαμηλούς μισθούς, ανασφάλιστη εργασία,

---

117. Πιερουλή Σ., Συνέντευξη, Κυπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 8.
118. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 9.
119. Στο ίδιο, σ. 10.
120. Στο ίδιο, σ. 9 – 10.

κακοπληρωμή και εκμετάλλευση. Διαμέσου των συνεντεύξεων, η ανταμοιβή των νέων για τις υπηρεσίες τους, σε πολλές περιπτώσεις δεν ήταν η τυπική από τον εργοδότη. Γι' αυτή του την εμπειρία μίλησε ο Πέτρος Αναστασιάδης:

«*Υπήρχαν, ας πούμε στιγμές που μας έλεγα να κάνουμε λίγη ακόμα υπομονή, να κάνουμε λίγη ακόμα υπομονή, αλλά εντάξει περνούσαν οι μέρες και ακόμα δεν παίρναμε μισθό. Εντάξει είναι άσχημη εμπειρία να δουλεύεις χωρίς να πληρώνεσαι, αλλά από την άλλη δεν μπορείς να κάνεις και τίποτα.*» [121]

Έπειτα να ενισχύσει αυτό το γεγονός με τον λόγο της έρχεται η Χριστίνα Ιωάννου:

« (...)το πιο άσχημο δεν ήταν ότι δεν είχα οικονομικές απολαβές, το πιο άσχημο κομμάτι ήταν ότι επένδυσες χρόνο της ζωής σου για να είσαι καλός (...)».[122]

Ωστόσο ηχηρή είναι και η μαρτυρία του Σταύρου Πιερουλλή:

«Οι πιθανοί εργοδότες αντιμετώπισαν τους νέους υποτιμητικά. Δεν ξέρω πώς ακούγεται, πάντως, εκμεταλλεύονταν την κρίση, με πάρα πολύ χαμηλούς μισθούς.»[123]

Από τις προηγούμενες μαρτυρίες αντιλαμβάνεται κανείς και την δύσκολη θέση στην οποία βρέθηκαν τόσο οι πιθανοί εργαζόμενοι, όσο και οι εργοδότες. Οι εργοδότες βρίσκονταν σε τέτοια θέση, όπου να δεν μπορούσαν να συντηρήσουν το προσωπικό τους. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί να μη διαμαρτυρία του προσωπικού, καθώς γνώριζε πως δεν υπάρχει η δυνατότητα και όχι η θέληση. Η κατάσταση ήταν τέτοια, όπου οι νέοι προτιμούσαν την κακοπληρωμή, παρά την

121. Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 8, 13.
122. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 15.
123. Πιερουλή Σ., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 8.

ανεργία. Από το σημείο αυτό γίνεται διακριτή η ανασφάλεια που κυριαρχούσε τη δεδομένη περίοδο στο εργασιακό περιβάλλον της Κύπρου. Τέτοια φαινόμενα και πρακτικές αποδεικνύουν την κακή οικονομική κατάσταση, τόσο των επιχειρήσεων, όσο και των νέων και λοιπών εργαζομένων, που στην περίοδο της κρίσης είχαν επηρεαστεί δραματικά και κυριολεκτικά πάλευαν να κρατήσουν ζωντανή την οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

5.2 Η φθορά της πολιτικής αξιοπιστίας στους νέους

Το 'κούρεμα' καταθέσεων, αυτό κάθε αυτό, δεν ήταν ο μόνος δυσμενής οικονομικός παράγοντας. Το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού δεν πλήγηκε από το 'κούρεμα' καταθέσεων, όμως εξαιτίας αυτού, τα οικονομικά δεδομένα της Κύπρου άλλαξαν ριζικά. Οι κύπριοι πολίτες, βρέθηκαν αντιμέτωποι με απολύσεις, πτωχεύσεις, υψηλή φορολογία και δήλωναν απογοητευμένοι με την πολιτκή διοίκηση του νησιού. Δεν είναι τυχαίο πως ρωτώντας τους νέους, θα διαπιστώσει κανείς πως η αντιπολιτευτική τους στάση, ευθύνεται στον καταλογισμό ευθυνών, που αποδίδουν στους κυβερνόντες. Η Ειρήνη Μαραγκού, ανέφερε:

> *«(...) πολλές φορές σε περίοδο που σκεφτόμουν να πάω να ψηφίσω, σκεφτόμουν αν θα πάω να ψηφίσω λευκό, ή σκεφτόμουν αν θα πήγαινα καν. (...) Αφού δεν έχω ακούσει κάποιο πολιτικό που να μου βγάζει μια εμπιστοσύνη, ή μια ειλικρίνεια στα λεγόμενά του.»*[124]

Από τα λεγόμενα της αφηγήτριας, γίνεται κατανοητή η μη συμμετοχή της στα κοινά και στην πολιτική ζωή της χώρας. Το γεγονός αυτό για την ίδια, όπως εξηγεί, οφείλεται στην έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα άτομα τα οποία διεκδικούν την

124. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 19.

εξουσία. Η άποψη αυτή συνηθίζεται να ακούγεται σε διάφορες κοινωνίες, όταν οι νέοι νιώσουν προδομένοι από το πολιτικό σύστημα, όπως έγινε στο νησί με την κρίση του 2013, σταματούν να ασχολούνται, πιστεύοντας πως οι ίδιοι δεν μπορούν να αλλάξουν κάτι.

Η Χριστίνα Ιωάννου, κατά τη διάρκεια της συνέντευξής της είπε:

> *«Ξέρω πάντα ότι υπάρχουν κάποιες μονάδες ανθρώπων και νεαρών πολιτικών, που πραγματικά θέλουν να αλλάξουν τον κόσμο, αλλά δυστυχώς, επειδή υπάρχει το κεφάλαιο και ο καπιταλισμός, ας πούμε, όλοι αυτοί που έχουν χρήματα, πάντα ο άνθρωπος θα σκεφτεί το προσωπικό του συμφέρον πάνω από όλα.»*[125]

Αυτή η δήλωση της αφηγήτριας, κάνει διακριτή αφενός την απογοήτευσή της από την πολιτική κοινότητα της Κύπρου και αφετέρου, δίνει ένα σημαντικό μήνυμα, πως η διαφθορά του πολιτικού συστήματος είναι διακριτή από τους νέους. Η αφηγήτρια, από τον τόνο της φωνής της φαίνεται να καταλογίζει ευθύνες στους πολιτικούς ιθύνοντες, οι οποίοι για να εκλεγούν και να καταλάβουν δημοκρατικά μία θέση, έταξαν 'τη γη με τα άστρα', όμως με τα πεπραγμένα τους καταδίκασαν ολόκληρες γενιές σε κοινωνικό αποκλεισμό για αρκετά χρόνια.

5.3 Οι πτωχεύσεις και τα 'κόκκινα' Δάνεια

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κακοδιαχειρίσεις των τραπεζών στην Κύπρο τα τελευταία χρόνια πριν το 'κούρεμα' καταθέσεων είχε επεκταθεί.[126] Απότοκο αυτής της κατάχρησης αποτέλεσαν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Στο τέλος του έτους 2009, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια έφταναν το ποσοστό του 10% και το Μάρτιο

125. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 18.
126. Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 9.

του 2013, το ποσοστό εκτοξεύθηκε στο 25% του συνολικού αριθμού των δανείων.[127] Το αποκορύφωμα καταγραφής των λεγόμενων κόκκινων δανείων, σημειώθηκε τον Ιούνιο του 2014, καθώς το ποσοστό έφτασε το 49%.[128] Το γεγονός αυτό οφείλεται στις δυσκολίες τις οποίες απέφερε το κούρεμα στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Μεγάλη εντύπωση προκάλεσε το γεγονός, πως οι μηχανισμοί στήριξης της Ευρωπαϊκή Ένωσης, απαίτησαν τη συμμετοχή των κυπριακών καταθέσεων για την επίλυση του οικονομικού προβλήματος, όμως ποτέ δεν ακούστηκε η απαίτηση από την πλευρά των δανειοληπτών, για 'κούρεμα' του χρέους. Σε αυτό το σημείο προκύπτει μεγάλη αντίφαση, καθώς η βοήθεια από την τρόικα στην Ελλάδα, λάμβανε τέτοιου είδους μορφή. Οι νέοι σήμερα δεν νιώθουν πως η Κύπρος έλαβε κανένα είδος ευνοϊκής διαχείρισης από τους μηχανισμούς στήριξης, καθώς με κάποιο τρόπο, ευνόησαν την ασύδοτη πολιτική των τραπεζικών ιδρυμάτων,[129] ώστε όχι μόνο να αντιμετωπίσουν το έλλειμα, το οποίο οι ίδιες επέτρεψαν να δημιουργηθεί, αλλά και να επωφελούνται μέχρι και σήμερα εις βάρος των μικροεπιχειρηματιών και της μικρομεσαίας τάξης.[130]

Όπως ήταν αναμενόμενο, στις αρχές του 2013, οι πτωχεύσεις επιχειρήσεων ξεπέρασαν τις 3,5 χιλιάδες. Από το 2008 μέχρι και το Νοέμβριο του 2012, ο αριθμός των εκκαθαρίσεων σε επιχειρήσεις, είχε αυξηθεί κατά 300%.[131] Όταν μία εταιρεία αναγκάζεται να κηρύξει πτώχευση, έρχεται αντιμέτωπη με κάποιο αρμόδιο διαχειριστή (trustee). Στις πλείστες περιπτώσεις, οι τράπεζες,

---

127. Μαλλιάρα Ν., *Κύπρος, δύο χρόνια μετά το 'κούρεμα' καταθέσεων,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Capital.gr, 2015.
128. Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 240.
129. Ε. Μαραγκού, Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 15-6.
130 Στο ίδιο, σ. 19-20.
131. Σ. Μούσουλος, *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 241.

αναλαμβάνουν τη διαχείριση των πτωχευμένων αυτών εταιριών, θέτοντας υπό τον έλεγχό τους, τα περιουσιακά στοιχεία του ιδιοκτήτη, συμπεριλαμβανομένης και της πρώτης κατοικίας.[132] Ο αρμόδιος ελεγκτικός οίκος, θα επιχειρήσει να υποθηκεύσει τα περιουσιακά στοιχεία, με σκοπό τη 'διευκόλυνση' της αποπληρωμής τους. Ακόμη και σήμερα, υποθηκευμένα ακίνητα τα οποία δεν υπάρχει η δυνατότητα εξόφλησής τους, δημιουργούν ανασφάλεια και αβεβαιότητα στους ιδιοκτήτες, αλλά και στους νέους κληρονόμους εκείνων των οικογενειών. Η Ειρήνη Μαραγκού είπε:

> *«Είχαμε και συζητήσεις με την τράπεζα, από την οποία ένιωσα ότι ήθελαν να με βάλουν και μένα μέσα στο παιχνίδι, με την άποψη ότι έρχονταν και μας λέγαν, ότι για να σας απελευθερώσουμε το σπίτι και να διαγράψουμε τα υπόλοιπα όλα κόκκινα δάνεια, της εταιρείας που είναι προσωπικοί εγγυητές η μητέρα μου και ο πατέρας μου, ... πρέπει να βγει ένα άλλο δάνειο και να μπεις εσύ εγγυητής. Πράγμα που με βάζει σε μία πολύ δύσκολη θέση»*[133]

Η αφηγήτρια την συγκεκριμένη στιγμή της συνέντευξης φάνηκε να βρίσκεται σε αμυντική στάση. Το γεγονός πως προσφέρεται μία λύση, κατά την οποία η οικογένεια κάποιο νέου, πρόκειται να 'ελευθερωθεί' από υποχρεώσεις, οι οποίες απειλούν την βιοποριστική της κατάσταση, σε κάποιο άλλο σενάριο, θα έμοιαζε με τεράστια ευκαιρία. Όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αφηγήτρια κλήθηκε από την τράπεζα να επωμισθεί το βάρος ενός υπέρογκου δανείου. Ωστόσο η ίδια η αφηγήτρια, όταν ερωτήθηκε για την συνεννόησή της με την τράπεζα, απάντησε:

> *«Μιλούμε ότι τα ποσά που ζητούσε η τράπεζα, με βάση του μισθού μου και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε, δεν υπήρχε περίπτωση να μπορέσω να τα στηρίξω μία δόση δανείου. (...) Σου λένε ότι το ελέγχουν, σου ζητάνε να τους*

---

132. Κ. Ιακωβίδης, *Τι είναι Πτώχευση και ποιες οι Επιπτώσεις της;,* Έντυπο Οργανισμού CriGroup.
133. Ε. Μαραγκού, Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 24.

πεις πόσο είναι το εισόδημά σου, αλλά μετά έρχονται και λένε, ότι είναι τόσα πολλά αυτά που οφείλεις, που στην τελική, δεν ξέρω αν είναι όντως, πραγματικά ότι το οφείλουμε. Και προσωπικά, είχαμε και το θέμα ότι τα ακινητά που είχαν μπει υποθήκη, κάλυβαν το δάνειο. Και πολλές φορές στο διπλό και στο τριπλό. Αλλά τόκος πάνω στον τόκο, αυξάνεται το ποσό (...)».[134]

Η αφηγήτρια στο συγκεκριμένο σημείο, διαπιστώνει την επιχειρησιακή πολιτική των τραπεζών, οι οποίες για να διασφαλίσουν την βιωσιμότητά τους, στηρίχθηκαν στους ώμους του κράτους και των φορολογουμένων, όμως δεν δείχνουν ανθρώπινο πρόσωπο σε οφειλέτες που άθελά τους μετατράπηκαν σε κακοπληρωτές.

Η φορολογία ήταν ακόμη ένας παράγοντας ο οποίος οδήγησε τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις σε πτώχευση.[135] Σε αντίθεση με την Ιρλανδία, η οποία κατάφερε να διατηρήσει τη φορολογική της κλίμακα, η Κύπρος υποχρεώθηκε από τους μηχανισμούς στήριξης στους οποίους υποβλήθηκε, να αυξήσει κατακόρυφα τη φορολογία της, πριν ακόμα την οριστικοποίηση του σχεδίου διάσωσης.[136] Πολλές οικογένειες και μικροεπιχειρηματίες οδηγήθηκαν στα δικαστήρια με ποινές φυλάκισης, εξαιτίας φορολογικών οφειλών, που ήταν αδύνατον να αποπληρωθούν.[137] Μη διαπράττοντας κάποιο σοβαρό αδίκημα, και με ελλειμματικά εισοδήματα, καλούνταν να καλύψουν τις φορολογικές απαιτήσεις της Κυβέρνησης. Απλοί οικογενειάρχες βρέθηκαν στη φυλακή φορτώνοντας τις ευθύνες και την ανασφάλεια στα παιδιά τους. Η Ειρήνη Μαραγκού, ως μία νέα η

134. Ε. Μαραγκού, Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 25.
135. Σ. Μούσουλος, *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 239.
136. *Στο μηχανισμό με φόρο 10%*, Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2012.
137. Α. Ματσεντίδης, Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 15.

οποία ένιωσε την κρίση να την επηρεάζει πολυεπίπεδα, εμπιστεύθηκε στην ερευνήτρια το εξής:

> *«(...) Είχα έρθει αντιμέτωπη και επίσης με το γεγονός ότι λόγω των ακάλυπτων επιταγών και του χρέους στις κοινωνικές ασφαλίσεις και οι δύο οι γονείς μου φυλακίστηκαν για κάποιο χρονικό διάστημα.»*[138]

Η αφηγήτρια, σε μία πολύ τρυφερή ηλικία ανέλαβε ευθύνες που δεν αναλογούσαν σε ένα άτομο της δικής της ηλικίας. Μόλις τα είκοσι τρία της χρόνια είχε αναλάβει την ανατροφή του μικρού της αδερφού, την συντήρηση του πατρικού σπιτιού της, παράλληλα με την εργασία της και τις σπουδές της σε δεύτερο πτυχίο, το οποίο ήταν απαραίτητο για την διατήρηση της εργασίας της. Είναι μία περίπτωση που η κοινωνία δεν μπορεί εύκολα να κατανοήσει. Πολλοί κατηγόρησαν την ίδια και την οικογένειά της για την κατάσταση στην οποία βρέθηκαν, μη λαμβάνοντας υπόψη τα πραγματικά γεγονότα.

> *«Εκεί συνειδητοποίησα ότι ο τρόπος που σε βλέπει ο άλλος, είχε αλλάζει! Και σε έβλεπε και με μια έχθρα. Άκουσα και πολλές φορές τα σχόλια ότι 'οι Μαραγκού έκρυψε λεφτά' ή 'φυγάδευσε λεφτά στο εξωτερικό', αυτό το bullying, που ένιωσα ότι, δεν είχα κάνει κάτι, ούτε εγώ, ούτε η οικογένειά μου, για να το αξίζουμε (...).»*[139]

5.4 Η Φτώχεια

138. Ε. Μαραγκού, Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 17.
139. Στο ίδιο, σ. 21.

Σύμφωνα με τους δείκτες της Eurostat, η φτώχεια το 2012 άγγιξε το ποσοστό του 27,1% στη Κύπρο.[140] Με άλλα λόγια, πάνω από διακόσιες χιλιάδες άτομα, από το ένα εκατομμύριο των νόμιμα διαμενόντων στην ελεύθερη Κύπρο βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας. Ένα από τα τρία κριτήρια για τη διαπίστωση της φτώχειας είναι η ανεργία, που όπως έχει αναφερθεί και νωρίτερα, ήταν μάστιγα την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του νησιού. Επακολούθως, ευάλωτες κοινωνικά ομάδες στη φτώχεια, ήταν οι μονογονεϊκές και πολύτεκνες οικογένειες, οι ηλικιωμένοι και οι νέοι άνδρες και γυναίκες.[141] Σύμφωνα με μαρτυρίες, η Κύπρος τα προηγούμενα χρόνια της κρίσης ήταν μία χώρα, στην οποία το γεγονός να συναντήσει κανείς άστεγα άτομα στους δρόμους ήταν αδύνατο. Η Ειρήνη Μαραγκού δήλωσε πως:

> *«Εγώ μεγάλωσα στην Κύπρο, δεν είχα δει άστεγο, δεν είχα νιώσει ότι υπάρχουν οικογένειες στην Κύπρο που πεινάνε. (...) Πήγαινα διακοπές, έβλεπα άστεγους και ήταν κάτι πρωτόγνωρο για μένα».*[142]

Από τα λεγόμενα της αφηγήτριας, γίνεται κατανοητό, πως η Κύπρος έτεινε να είναι ένα νησί, στο οποίο η χαμηλότερη οικονομικά τάξη ήταν μεμονωμένες περιπτώσεις, οι οποίες λάμβαναν κρατική βοήθεια, ώστε να περιοριστούν τα φαινόμενα ανισότητας. Μετά την κρίση, η επιδείνωση της οικονομικής ζωής, τόσο του κράτους, όσο και των πολιτών, ανέδειξαν αυτές τις περιπτώσεις και η αντίδραση από τον περίγυρο ήταν αναμενόμενη.

---

140. Σ. Μούσουλος, *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014, σ. 241.
141. Πηλαβάκη Α., *Κύπρος, Οικονομική Κρίση και οι επιπτώσεις στην ισότητα των φύλων,* Επιτροπή Ισότητας των Φύλων, 2015, σ. 46.
142. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 17.

Την πιο πάνω διαπίστωση έρχεται να ενισχύσει η Χριστίνα Ιωάννου μέσω της συνέντευξής της, η οποία ως Φιλόλογος, κλήθηκε να διεξάγει κατ' οίκον μαθήματα και ανέφερε πως:

«*Πρώτη φορά είχα ζήσει αυτό το πράγμα, να κάνω μάθημα σε ένα καταυλισμό. Ήταν ανοιχτά τα παράθυρα, δεν ήταν σπίτι, δεν υπήρχε η οικογένεια, υπήρχε φτώχεια στην Κύπρο*».[143]

Τα φαινόμενα κοινωνικής ανισότητας στο νησί ήταν τόσο περιορισμένα, με αποτέλεσμα να προκαλούν εντύπωση στον υπόλοιπο πληθυσμό, ο οποίος στις περισσότερες περιπτώσεις, αγνοούσε εντελώς την ύπαρξή τους.

5.5 Το Σύστημα Υγείας

Όπως όλοι οι τομείς του κράτους, έτσι και ο τομέας της Υγείας είχε νοσήσει κατά την περίοδο της ύφεσης της οικονομίας του νησιού.[144] Η οικονομική δυσκολία στα νοικοκυριά, εξηγεί απόλυτα την πτώση των ιδιωτικών δαπανών για έξοδα υγείας. Η πλειονότητα του πληθυσμού, για τη διασφάλιση των απαραιτήτων, προτίμησε να παραμελήσει τις εξετάσεις πρόληψης αλλά και θεραπείας. Επομένως τα βάρη της υγειονομικής περίθαλψης και φροντίδας, του μεγαλύτερου μέρους του κυπριακού πληθυσμού, έπεσε στους ώμους του δημοσίου τομέα.[145] Κατά το ξέσπασμα του κουρέματος, υπήρξαν οικογένειες ασφαλισμένες στον ιδιωτικό τομέα, οι οποίες αδυνατούσαν με τα νέα δεδομένα να ανταποκριθούν

143. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 20.
144. Τομαράς Α., *Το ΓεΣΥ με τη σημερινή μορφή του δεν θα πετύχει,* εφημερίδα, Η Καθημερινή, 2019.
145. Παναγιώοτου Ν., Συνέντευξη, Κύπρος, 23-03-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 5.

στην αποπληρωμή της ιδιωτικής τους ασφάλισης. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Ειρήνη Μαραγκού:

> *«Από το ’12 μέχρι και μέσα του ‘14, ο πατέρας μου και η μητέρα μου είχαν προσωπικές ασφάλειες για να μας καλύπτουν, όμως έπρεπε να τις ακυρώσουν. Οπότε είχαμε μία περίοδο που δεν ήμασταν ασφαλισμένοι καθόλου.»*[146]

Η υγειονομική περίθαλψη ως μία εκ των βασικότερων και σημαντικότερων ενεργειών της κρατικής δράσης, δεν ήταν σε θέση να διαχειριστεί τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές του πληθυσμού της χώρας. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η μη λήψη ή αναθεώρηση της κοινωνικής πολιτικής, με επακόλουθο τον αποκλεισμό μεγάλης μερίδας του πληθυσμού από υγειονομική ασφάλιση, την περίοδο αναπροσαρμογής των οικονομικών δεδομένων των νοικοκυριών τους.[147]

5.6 Συνοπτικά

Σύμφωνα με την έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε για την υποβοήθηση της παρούσας εργασίας, έχει διαπιστωθεί η δυσμενής θέση στην οποία βρέθηκαν οι νέοι και οι νέες της Κύπρου την περίοδο 2013 με 2014, τόσο κοινωνικά όσο και επαγγελματικά. Μετά το κούρεμα, η καθημερινότητα των νέων άλλαξε έμπρακτα.[148] Μερικοί από αυτούς αν και είχαν καταφέρει να εργοδοτηθούν, κοινωνικά αναγκάστηκαν να περιορισθούν, καθώς οι ευθύνες που τους αναλογούσαν για την επιβίωση του συνόλου της οικογένειάς τους ήταν βεβαρυμμένες.

---

146. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 7.
147. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 6.
148. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 12.

«Απευθείας το πρώτο πράγμα που είχα αλλάξει, ήταν… προσπαθούσα να σκεφτώ τι ήταν τα καθημερινά μου έξοδα, να προσπαθήσω να δω τι μπορώ να μειώσω.» Ειρήνη Μαραγκού.[149]

«Θα ήταν δίκαιο να σου πω, ότι ο μήνας βγαίνει, αν και με κάποιες μικροδυσκολίες, απλά σίγουρα δεν είναι δεν είναι το ίδιο. Γιατί τώρα η ανασφάλεια είναι δεδομένη. Αν συγκρίνω με πριν 10 χρόνια, ή πριν την κρίση, ο μήνας έβγαινε και ήμασταν πολύ πιο άνετοι και στη διαχείριση και των εσόδων και των εξόδων. Τη δεδομένη στιγμή, δεν ξέρω τι μου ξημερώνει.» Αργύρης Ματσεντίδης.»[150]

Άλλοι αν και είχαν την επιλογή, διάλεξαν να μειώσουν τις εξόδους τους ώστε να περιορίσουν το οικονομικό βάρος που έριχναν στην οικογένειά τους, διαμέσου της ανεργίας τους. Είναι σαφώς περιοριστικό το γεγονός πως αν και πτυχιούχοι, οι νέοι αναγκαστικά εξαρτώνταν από τις οικογένειές τους, προκειμένου να διασφαλίσουν μία αξιοπρεπή διαβίωση. Επομένως, ακόμη και εάν οι ίδιοι είχαν εξασφαλίσει την επαγγελματική τους αποκατάσταση χρειαζόταν να συνεισφέρουν από το εισόδημά τους για την κάλυψη αναγκών του συνόλου της οικογένειας. Ως επόμενο, ο θεσμός της οικογένειας πλήγηκε αισθητά, καθώς είτε με μεγάλες οφειλές, είτε χωρίς, το άγχος για επιβίωση και ο πόθος για εξασφάλιση μίας καλής ποιότητας ζωής παρέμενε.

«Θεωρώ ότι οι κύπριοι είναι ένας λαός, ο οποίος επειδή πάντοτε είχε κατακτητές, δυσκολεύτηκε τόσο πολύ να κερδίσει την ανεξαρτησία της, έχει βιώσει την Τουρκική εισβολή, που ήταν πάρα πάρα πολύ μεγάλη κρίση κοινωνική (…). Όμως μέσα σε τριάντα χρόνια, έχουν καταφέρει οι Κύπριοι να ανέβουν και να εξελιχθούν ραγδαία. Οπότε θεωρώ ότι είμαστε ένας λαός, ο οποίος μπορεί

149. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 21.
150. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 22.

να βιώσει καθετί δύσκολο, όπως και σήμερα (...), που θα το ξεπεράσουμε. Και μπορούμε να το ξεπεράσουμε.» Χριστίνα Ιωάννου.[151]

Ωστόσο, η ψυχολογία των νέων στην πλειονότητα τους εμφάνισε αυξημένο άγχος, καθώς η εύρεση εργασίας ήταν δύσκολη, η εξάρτηση από τους γονείς τους, τους έκανε να αισθάνονται πως οι κόποι για απόκτηση κάποιου τίτλου σπουδών, ακυρώθηκαν στο βωμό της κακοδιοίκησης των τραπεζών και του δημοσίου.

«Πλέον δεν μπορούσα να δώ ούτε εγώ ο ίδιος με τόση ψυχραιμία ποιες θα ήταν οι επιλογές μου, ή ποια θα ήταν τα επόμενά μου βήματα.» Αργύρης Ματσεντίδης.[152]

Ακολούθως, οι πηγές συμφωνούν στο γεγονός πως ο λόγος για την ανεργία τους, ήταν η απειρία τους, η οποία τους οδηγούσε σε ένα φαύλο κύκλο, καθώς όλοι ζητούσαν την εμπειρία, αλλά κανένας δεν ήταν πρόθυμος να την προσφέρει. Όπως αναφέρει η Νάσια Παναγιώτου:

«(...) Χρειαζόσουν χρόνια εμπειρίας και πρακτικής εργασίας για να μπορείς να ακολουθήσεις το επάγγελμα που είχες σπουδάσει.»[153]

Είναι γεγονός πως στην περίοδο της κρίσης στην Κύπρο, οι αφερέγγυοι εργοδότες επηρέασαν σοβαρά τόσο την καθημερινότητα, όσο και την ψυχολογία των νέων. Οι μισθοί αν και δεν ήταν αντικειμενικοί για τις υπηρεσίες τις οποίες πρόσφεραν, δεν ήταν ο κύριος λόγος απογοήτευσής τους.

151. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 16.
152. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 9.
153. Παναγιώτου Ν., Συνέντευξη, Κύπρος, 23-03-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 6.

«Είναι άσχημη εμπειρία να δουλεύεις χωρίς να πληρώνεσαι, αλλά από την άλλη δεν μπορείς να κάνεις και τίποτα. Δεν θα μπορούσαμε να κάνουμε και τίποτα εκείνη την περίοδο.» Πέτρος Αναστασιάδης.[154]

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκύπτει από το γεγονός πως η νεολαία καταλογίζει μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την άσχημη κατάληξη της οικονομίας, στη νοοτροπία που ήταν μαθημένοι οι Κύπριοι. Αναφέρθηκε επανειλημμένα πως η κλειστή κοινωνία της Κύπρου, λόγω του μικρού πληθυσμιακού αριθμού της και οι γνωριμίες μεταξύ των πολιτών, ενίσχυαν τις επιδεικτικές τάσεις και προωθούσαν τις πελατειακές πρακτικές, σε όλους τους τομείς.

«Ίσως θα έφταιγα τις τράπεζες. Αλλά επειδή ξέρω ότι πίσω από τις τράπεζες, πίσω από τις κλειστές πόρτες, επειδή όλοι ξέρουμε όλους στην Κύπρο, όλοι είναι κουμπάροι.» Ειρήνη Μαραγκού.[155]

«(...) Αυτό προκαλούσε ιδιαίτερα και τον κόσμο αλλά έφερνε και σε πιο δύσκολη θέση, λόγω του ότι είμαστε μικρή κοινωνία. Άρα ήταν πιο δύσκολο να σηκωθούν οικογένειες από τον καναπέ και ένα παν να διαδηλώσουν, ενώ μπορεί να έχουν έστω ένα βαθμό συγγένειας ή γνωριμίας με άτομα έξω από τη βουλή, με αστυνομικούς εργαζόμενους. Εντάξει αυτά είναι επακόλουθα του να είσαι σε ένα κράτος με χαμηλό πληθυσμό, σε αριθμό.» Αργύρης Ματσεντίδης.[156]

Οι πιο πάνω μαρτυρίες μπορούν να δώσουν μία λογική εξήγηση για την μη αντίδραση των κύπριων στις πολιτικές εξελίξεις. Η μικρή κοινωνία της Κύπρου, βρέθηκε σε μεγάλη δοκιμασία, καθώς η νοοτροπία που ήταν μαθημένη η πλειονότητα του πληθυσμού, έπρεπε να αλλάξει.

---

154. Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 9.
155. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 19.
156. Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 14.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – Σύνδεση με το παρόν

Από το 2015 κιόλας, η οικονομία ξεκίνησε να παίρνει τα πάνω της. Από τα μέσα του έτους, οι ξένοι επενδυτές, οι οποίοι κατά το 'κούρεμα' καταθέσεων επέλεξαν να εγκαταλείψουν την Κύπρο, επέστρεψαν. Κύριος παράγοντας για αυτή τους την κίνηση, ήταν η έξοδος της χώρας από το μνημόνιο και η επαναφορά των τραπεζών, στους κανονικούς τους ρυθμούς.[157] Πιο συγκεκριμένα, οι τράπεζες επανεκκίνησαν τη διαδικασία δανειοδότησης με πολύ αυστηρούς όρους, προκειμένου να διασφαλίσουν την καλή λειτουργία τους και να επανακτήσουν την αξιοπιστία τους. Αξίζει να σημειωθεί, πως εκείνη την περίοδο σημειώθηκε μία ελαφριά πτώση της ανεργίας, πράγμα που σήμαινε τη βελτίωση της πραγματικής

157. Ιστότοπος: Youtube, *Αυτοψία, Πως ξέφυγε η Κύπρος από Μνημόνια και Κρίση*, 2015.

οικονομίας. Αντιθέτως όμως, αν και οι οικονομικοί δείκτες έδειχναν σημεία ανάπτυξης, δεν υπήρχε το αντίστοιχο αντίκτυπο και στην πραγματική οικονομία.[158]

Από τις δηλώσεις των κυβερνητικών εκπροσώπων, οι οποίες ανέφεραν τη συνέχιση των μεταρρυθμίσεων για τη διαφύλαξη της οικονομίας από πισωγύρισμα στην κρίση, προκύπτουν δύο ενδεχόμενα σενάρια. Αρχικά, η παραδοχή των κυβερνόντων για τη στασιμότητα της πραγματικής οικονομίας σε ρυθμούς κρίσης, και έπειτα το ενδεχόμενο σκόπιμης επέκτασης της λιτότητας, με σκοπό την εύνοια των υψηλότερων οικονομικά τάξεων.[159] Η πολιτική απαξίωση ήταν πλέον γεγονός, πράγμα το οποίο αποδεικνύουν οι βουλευτικές εκλογές του 2016, με το ποσοστό αποχής να αγγίζει το 33,6%,[160] και τον κόσμο κατά την προσέλευσή του στα εκλογικά κέντρα να δηλώνει αναποφάσιστος και προβληματισμένος.[161]

Εντούτοις οι κύπριοι μετά το 'κούρεμα', δεν τα παράτησαν, σήκωσαν τα μανίκια και έπιασαν πάλι δουλειά. Ενισχυτικά μέσα, για την ανάπτυξη της οικονομίας, αποτέλεσαν οι εργασίες στο λιμάνι της Λεμεσού, οι οποίες δεν σταμάτησαν καθόλου από το 2010, με αποτέλεσμα το 2015, η Μαρίνα Λεμεσού να αποτελέσει ένα εξαιρετικά κερδοφόρο δημόσιο έργο, εξυπηρετώντας ξένους μεγιστάνες, οι οποίοι επέλεγαν τη στρατηγική θέση της Κύπρου, για να σταθμεύσουν τα κότερά τους.[162] Ακολούθως, η νομιμοποίηση των καζίνο στην ελεύθερη Κύπρο, αποτέλεσε ένα ακόμη κίνητρο για τους ξένους επενδυτές.

Όπως είναι λογικό, η επιστροφή των ξένων επενδυτών ήταν αναμενόμενη, καθώς η δημιουργία ξενοδοχείων και η αγορά ακινήτων άνω των τεσσάρων

---

158. Στο ίδιο.
159. Ιωάννου Γ. και Χαραλάμπους Γ., *Ο κοινωνικός και πολιτικός αντίκτυπος της κυπριακής οικονομικής κρίσης*, Πολιτική Ανάλυση, Friedrich Ebert Stiftung, 2017, σ. 8.
160. Ιωάννου Γ. και Χαραλάμπους Γ., *Ο κοινωνικός και πολιτικός αντίκτυπος της κυπριακής οικονομικής κρίσης*, Πολιτική Ανάλυση, Friedrich Ebert Stiftung, 2017, σ. 10.
161. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 20.
162. Ιστότοπος: Youtube, *Αυτοψία, Πως ξέφυγε η Κύπρος από Μνημόνια και Κρίση*, 2015.

εκατομμυρίων, έδινε το δικαίωμα στους επενδυτές να διεκδικήσουν κυπριακό – ευρωπαϊκό διαβατήριο, γεγονός που καθιστά ξανά την κυπριακή αγορά δελεαστική επιλογή.[163] Δεν είναι τυχαίο πως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, αποδίδει την οικονομική ανάπτυξη του νησιού στον τομέα των υπηρεσιών, τον τουρισμό[164] και φυσικά στις ξένες επενδύσεις.[165]

Στο πολιτικό σκηνικό, η διαμάχη μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης, αναζωπυρώθηκε με αντικρουόμενες δηλώσεις. Ο ευρωβουλευτής του ΔΗ.ΣΥ. Λευτέρης Χριστοφόρου, σε δήλωσή του ανέφερε πως κατά το έτος 2016, ο τραπεζικός τομέας είχε ανακεφαλαιοποιηθεί πλήρως και πως η Κύπρος βρισκόταν μετά από πολύ καιρό σε ισορροπημένους προϋπολογισμούς μηχανικών ελλειμμάτων. Συμπλήρωνε πως το κράτος ανέκτησε την αξιοπιστία του και κατάφερε να προσφέρει βοήθεια στις ευάλωτες ομάδες. Αντιθέτως όμως, ο ευρωβουλευτής της ΕΔΕΚ, Δημήτρης Παπαδάκης, αντίστοιχα δήλωσε πως η έξοδος από το μνημόνιο είναι μόνο τυπική, καθώς η πραγματική οικονομία δεν έχει σημειώσει καμία βελτίωση.[166] Αντιφατικά όμως, το νησί, μη έχοντας απαλλαγεί από την υποχρέωση του ιδιωτικού τομέα και συνεπώς από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, κατά τα έτη 2018 με 2019 σημείωσε αναπτυσσόμενη πορεία, με την ανεργία να μειώνεται και το δημοσιονομικό τομέα να προοδεύει.[167]

Περνώντας στο σήμερα, εν έτη 2020, η Κύπρος έχοντας καταφέρει να κάνει σημαντικά βήματα, βελτιώνοντας την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητά

---

163. Στο ίδιο.
164. *Υψηλή ανάπτυξη στην Κύπρο το 2018 – 2019 αναμένει το ΔΝΤ,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2018.
165. Ρουγκαλάς Π., *Η Κυπριακή Οικονομία το 2017με το βλέμμα στο 2018*, Περιοδικό της εφημερίδας Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2017, σ. 28.
166. *Κύπρος: Βγήκε από το μνημόνιο, η επιτήρηση συνεχίζεται*, Ηλεκτρονική εφημερίδα Πρώτο Θέμα, 2015.
167. *Υψηλή ανάπτυξη στην Κύπρο το 2018 – 2019 αναμένει το ΔΝΤ,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2018.

της,[168] έρχεται αντιμέτωπη με τον ιό COVID – 19. Είναι γεγονός, πως με τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας, οι επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να περιορίσουν, και σε μερικές περιπτώσεις να διακόψουν εντελώς, τις εργασίες τους.[169] Παρόλο το πλήγμα στην οικονομία του νησιού, οι οικονομολόγοι σημειώνουν πως το χρέος παραμένει βιώσιμο, τονίζοντας όμως, πως εάν δημιουργηθεί νέο κύμα εξάπλωσης του ιού, η οικονομία της χώρας δεν θα είναι σε θέση να στηρίξει το χρέος.[170] Στο πλαίσιο της ερευνητικής εργασίας που διεξήχθη, οι ερωτώμενοι προέβλεψαν, πως η πανδημία θα επηρεάσει την οικονομία αισθητά, χωρίς να χρειαστεί η επέμβαση των μηχανισμών στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τονίζοντας όμως πως δεν ξέρουν αν αυτό θα ισχύσει εάν ο ιός ξανακάνει την εμφάνισή του με την ίδια βαρύτητα.[171] [172]

168. Ευγενίου Ε., *Το 2020 ορόσημο για την Κύπρο του μέλλοντος,* PWC Cyprus, 2020.
169. Λόης Π., *Κορωνοϊός και Κυπριακή Οικονομία: Σενάρια και Επιπτώσεις*, Ηλεκτρονική εφημερίδα Economy Today, 2020.
170. Χαννή Γ., *Καταχρεωμένοι μετά τον κορωναϊό,* Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2020.
171. Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 26.
172. Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20, απομαγνητοφωνημένο κείμενο, σ. 28 – 29.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Γνωρίζοντας πλέον την κουλτούρα του κυπριακού λαού, με τα κακά και τα καλά του, μπορεί κανείς εύκολα να αντιληφθεί, πως πρόκειται για ένα κοινωνικό σύνολο, που αρέσκεται της υπερβολής, την οποία ενδεχομένως να μην μπορεί να αντέξει. Όμως δεν παύει να είναι και μία κοινωνία, η οποία δείχνει σεβασμό στις αποφάσεις της πλειοψηφίας και αντιλαμβάνεται τις αποφάσεις της κυβέρνησης και της Βουλής ως τελεσίδικες. Ίσως αυτή η νοοτροπία, ήταν και αυτή που την καταδίκασε, να υποστεί τη σκληρή μεταχείριση που έλαβε από τους ξένους εταίρους. Το κυπριακό 'κούρεμα' εκ πρώτης όψεως μπορεί να γίνει αντιληπτό, ως επίδειξη δύναμης των δυνατών της Ευρώπης, για τη συνέτιση του νησιού ή ακόμα και ως μία δήλωση, για το που ανήκει γεωπολιτικά η Κύπρος και ποιος ασκεί έλεγχο πάνω της.

Η ευθύνη όμως δεν θα καταλογιστεί στους δυνατούς. Θα καταλογιστεί στην άπραγη στάση που κράτησε η Κυπριακή Δημοκρατία. Και αυτό, γιατί ποτέ δεν

διαμαρτυρήθηκε και δεν διεκδίκησε το παραμικρό που της αναλογούσε. Που ήταν οι κύπριοι όταν 'κουρεύτηκαν' οι καταθέσεις τους, χωρίς να 'κουρευτούν' τα δάνειά τους; Που ήταν οι κύπριοι όταν το παγκόσμιο σκηνικό μιλούσε για τον υπερβολικό και εν μέρει 'παράνομο' χειρισμό της τρόικας, στο κυπριακό χρέος; Που ήταν όταν είχαν την ισχύ να απειλήσουν την ακεραιότητα της Ευρωζώνης, με τον πιο άμεσο τρόπο; Η πιο σκληρή από όλες τις καταστροφές που επέφερε η κρίση, ήταν καταστροφή μίας γενιάς, η οποία αναγκάστηκε να βιώσει καταστάσεις, για τις οποίες δεν είχε καμία απολύτως ευθύνη. Αναγκάστηκε να ζητιανεύει για εργασία, να μεταναστεύσει είτε να μείνει και να πολεμήσει για την επιβίωση των οικείων της, υπομένοντας την ανοχή της σκληρής λιτότητας που οι κυβερνόντες και οι μηχανισμοί στήριξης της επέβαλλαν.

Ο Κάρολος Μάρξ είπε: *«Καλύτερα ένα άθλιο τέλος, παρά μία αθλιότητα χωρίς τέλος»*. Η κυπριακή κοινωνία, έχοντας μόλις καταφέρει μέσα σε λίγα έτη να επαναφέρει, έστω και στο ελάχιστο, την οικονομική της ισορροπία, βρίσκεται ξανά σε κατάσταση πανικού. Δυστυχώς αυτή τη φορά, το οικονομικό πλήγμα που υπέστη το νησί, μοιάζει μηδαμινό, έναντι στον κοινωνικό αντίκτυπο που έμελλε να αντιμετωπίσει. Η πανδημία του COVID – 19, αποτέλεσε μία φρικτή συνθήκη για την παγκόσμια πραγματικότητα και δυστυχώς, ή ευτυχώς σε μερικές περιπτώσεις, δεν υπήρχαν μηχανισμοί στήριξης. Η κυπριακή οικονομία βρέθηκε ξανά στον αναπνευστήρα, ανεξαρτήτως της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του προβλήματος από τους αρμόδιους.

Καταλήγουμε και πάλι στο ίδιο συμπέρασμα, όταν ένα τομέας του κρατικού μηχανισμού νοσήσει, τότε όλοι οι υπόλοιποι επηρεάζονται. Το 2013 ο 'άρρωστος' ήταν η Οικονομία. Το 2020 είναι η Υγεία, που αποδεικνύεται σιγά – σιγά, πως η επιρροή που θα ασκήσει στους συνυφασμένους με αυτή τομείς, θα είναι πολύ πιο σκληροί και πολύ πιο επώδυνοι από εκείνους που η Κύπρος είχε βρεθεί αντιμέτωπη πριν επτά χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Mallinson W., *Κύπρος Ιστορική Επισκόπιση*, Εκδόσεις Theopress, 2011.

Αντωνίου Α., *Το οικονομικό θαύμα του 1974*, Άρθρο εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», 2019 .

Γεννάρης Κ., *Κύπρος: Το DNA της κρίσης,* Εκδόσεις Πάργα, Λευκωσία, 2016.

Ιακωβίδης Κ., *Τι είναι Πτώχευση και ποιες οι Επιπτώσεις της;,* Έντυπο Οργανισμού CriGroup.

Ιωάννου Γ. και Sonan S., *Η Ανεργία των Νέων στην Κύπρο, Μια θεώρηση της «χαμένης γενιάς»*, Μελέτη Περίπτωσης, Friedrich Ebert Stiftung, 2015.

Ιωάννου Γ. και Χαραλάμπους Γ., *Ο κοινωνικός και πολιτικός αντίκτυπος της κυπριακής οικονομικής κρίσης*, Πολιτική Ανάλυση, Friedrich Ebert Stiftung, 2017.

Κυπριακή Δημοκρατία*, Κύπρος ακόμα υπό κατοχή ακόμα διαιρεμένη 1974 – 2015,* Εκδόσεις Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, 2015.

Μούσουλος Σ., *Στα Άδυτα της Οικονομικής Κρίσης στην Κύπρο*, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία, 2014.

Μπαλφουσία Π., Διπλωματική Εργασία, *Η κατάρρευση της Lehman Brothers,* Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2013.

Πασιδιαρής Π., Πασιουρτίδου Μ. και Ζαχαριάδης Θ., *Έκρηξη στο Μαρί: Κόστος και Συμπεράσματα Πολιτικής*, Εκδόσεις Κέντρου Οικονομικών Ερευνών Πανεπιστημίου Κύπρου, 2011.

Τρικούπης Χ., Άρθρο *Τις Πταίει,* Εφημερίδα Καιροί, 1874.

Χολίδης Ι., Μεταπτυχιακή Εργασία, *Τα Αίτια Υπαγωγής της Κυπριακής Δημοκρατίας στον Μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – ΔΝΤ – Η Χρηματοπιστωτική Κρίση (2013),* Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2016.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

«Κούρεμα» έως 30% στην Κύπρο, «σφαγή» στη Λαϊκή πάνω από τις 100.000 ευρώ, Ηλεκτρονική εφημερίδα moneyonline, 2013.

«Κούρεμα» έως 30% στην Κύπρο, «σφαγή» στη Λαϊκή πάνω από τις 100.000 ευρώ, Ηλεκτρονική εφημερίδα moneyonline, 2013.

Γ. Χ., *Στο 86,6% κλείδωσε το χρέος 2012,* Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2013.

Εισήγηση νέων μέτρων για την Κυπριακή Οικονομία, Ηλεκτρονική εφημερίδα Πρώτο Θέμα, 2011.

Ευγενίου Ε., *Το 2020 ορόσημο για την Κύπρο του μέλλοντος,* PWC Cyprus, 2020.

Ζαβερδινός Π. και Ζαβερδινός Ζ., *Τι είναι ο μηχανισμός ELA και πότε ενεργοποιείται,* Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2015.

Ιωάννου Χ. και Αιμιλιανίδης Α., *Πως και γιατί η Κύπρος βυθίστηκε στην κρίση,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Foreign Affairs, 2013.

Κημήτρης Α., *Δεσμεύσεις – Αποδεσμεύσεις Αναστασιάδη δύο ετών,* Ηλεκτρονική εφημερίδα sigmalive, 2015.

Κημήτρης Α., *Δεσμεύσεις – Αποδεσμεύσεις Αναστασιάδη δύο ετών,* Ηλεκτρονική εφημερίδα sigmalive, 2015.

Κύπρος: Βγήκε από το μνημόνιο, η επιτήρηση συνεχίζεται, Ηλεκτρονική εφημερίδα Πρώτο Θέμα, 2015.

Λόης Π., *Κορωνοϊός και Κυπριακή Οικονομία: Σενάρια και Επιπτώσεις*, Ηλεκτρονική εφημερίδα Economy Today, 2020.

Λυσάνδρου Μ., Ντζάνη Χ. και Χρυσάνθου Μ.*, Κύπρος οι μετανάστες τότε και σήμερα,* Ηλεκτρονική εφημερίδα wordpress, 2015.

Μαλλιάρα Ν., *Κύπρος, δύο χρόνια μετά το 'κούρεμα' καταθέσεων,* Ηλεκτρονική εφημερίδα Capital.gr, 2015.

Μαρί: 8 χρόνια μετά την έκρηξη, Ηλεκτρονική εφημερίδα News247, 2019.

Μαρκίδης Α., *Στην PIMCO ο έλεγχος των Τραπεζών*, Ηλεκτρονική εφημερίδα Sigmalive, 2012.

Μελαΐσης Π., *Με τάσεις φυγής από την Κύπρο τρείς στους δέκα νέους,* Ηλεκτρονική εφημερίδα ΑΝΤ1, 2013.

Μιτίδης Π., *Διαφύλαξη της πρώτης κατοικίας*, Άρθρο εφημερίδας ΑΛΗΘΕΙΑ, 2014.

Πηλαβάκη Α., *Κύπρος, Οικονομική Κρίση και οι επιπτώσεις στην ισότητα των φύλων,* Επιτροπή Ισότητας των Φύλων, 2015.

Πολύνεκρη έκρηξη σε ναυτική βάση – Καταστροφή Ηλεκτροπαραγωγικού Σταθμού, Ηλεκτρονική εφημερίδα Energypreess, 2011.

Ρεπούσης Σ., *Τα προβλήματα που οδήγησαν την κυπριακή οικονομία σε κρίση*, Εφημερίδα 'Ναυτεμπορική', 2018.

Ρουγκαλάς Π., *Η Κυπριακή Οικονομία το 2017με το βλέμμα στο 2018*, Περιοδικό της εφημερίδας Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2017.

Στο μηχανισμό με φόρο 10%, Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2012.

Το Κράτος και η Τρ. Κύπρου, Ηλεκτρονική εφημερίδα Stockwatch, 2012.

Τομαράς Α., *Το ΓεΣΥ με τη σημερινή μορφή του δεν θα πετύχει,* Εφημερίδα, Η Καθημερινή, 2019.

Υψηλή ανάπτυξη στην Κύπρο το 2018 – 2019 αναμένει το ΔΝΤ, Ηλεκτρονική εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2018.

Χαννή Γ., *Καταχρεωμένοι μετά τον κορωναϊό,* Ηλεκτρονική εφημερίδα stockwatch, 2020.

Χριστοδούλου Κ., *Κύπρος: Νόμος – πλαίσιο για ιδιωτικοποιήσεις μέχρι το τέλος του 2013,* Ηλεκτρονική εφημερίδα naftemporiki.gr, 2013

Ξένες Δημοσιογραφικές Πηγές

Charalambous G., *No bridge over troubled waters: The Cypriot left in government, 2008-2013,* Άρθρο περιοδικού Prio Center Cyprus Report, 2015.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

Ιστότοπος, Youtube, Γ.Βαληνάκης, *Η οικονομική κρίση στην Κύπρο,* Εκπομπή Αυτοψία, 2013.

Ιστότοπος: https://www.lavarshipping.com/who-we-are/ .

Ιστότοπος: Youtube, *Εκπομπή Έρευνα Mega channel στην Κύπρο για την Οικονομική κρίση 15/4/2013 Ι.*

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Αναστασιάδης Π., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020.

Ιωάννου Χ., Συνέντευξη, Κύπρος, 15-05-20.

Μαραγκού Ε., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-05-20.

Ματσεντίδης Α., Συνέντευξη, Κύπρος, 05-06-2020.

Παναγιώτου Ν., Συνέντευξη, Κύπρος, 20-03-20.

Πιερουλή Σ., Συνέντευξη, Κύπρος, 06-06-2020.